Kommunedelplan for kulturmiljø (2026 – 2036)

ØRLAND KOMMUNE

Utkast høst 2026

ØRLAND KOMMUNE

Innhold

1 INNLEDNING 4
1.1 Bakgrunn 4
1.2 Formålet med kulturmiljøplanen 4
1.3 Kulturmiljøplanens fokusområder, mål og virkeområde 5
1.3.1 Mål og delmål 5
1.4 Arbeidet med planen og organiseringen av arbeidet 5
1.5 Planens oppbygging 6
1.6 Planens faglige avgrensning 7
1.7 Kulturmiljøplanens varighet 8
1.8 Kunnskapsinnhenting 8
1.9 Hvorfor ta vare på kulturminner? 9
1.10 Vern og verneverdi 10
1.11 Bilder og kreditering 11
2 RAMMER OG FØRINGER FOR ARBEIDET 12
2.1 FNs bærekraftmål 12
2.2 Nasjonale føringer 12
2.3 Regionale føringer 13
2.4 Lokale føringer 13
3 KULTURHISTORISK INTRODUKSJON 15
3.1 Innledning 15
3.2 Makten i landskapet 15
3.3 Kystkultur og spesialisering 17
3.4 Små hus i rike jordbruksbygder 18
4 PRESENTASJON AV UTVALGTE KULTURMILJØ 20
Oversiktskart som viser alle kulturmiljø 21
4.1 Tarva 22
4.2 Valseidet og Koet 24
4.3 Austråttlandskapet og Trondheimsfjordens munning 25
4.3.1 Austråttlunden 26
4.3.2 Krigens kulturminner i Austråttlandskapet 27
4.4 Valsøya 29
4.5 Vallersund handelsted 30
4.6 Fiskeværet Uthaug 32
4.6.1 Guldteigbrygga 33
4.7 Sjøgata, Uthaug 34
4.8 Hellem Meieri 35
4.9 Nøkkelhaugen og Vorphaugen 35
4.10 Tinboden, Bjugn kirke og prestegården 37
4.11 Høybakken og Hegvik kirke 38
4.12 Vika, Lysøya 40
4.13 Bakeriet på Beian 41
4.14 Sjømannens gjestebok på Kommersøya og Kalvholmen, Kråkvåg 42
4.15 Naustet på Vasøya 44
4.16 Sorenskrivergården på Berg, Opphaug 44
Kulturmiljø i Bjugn sentrum 45
4.17 Botngården 45
Kulturmiljøer i Brekstad sentrum 46
4.18 Viklem - Ørland kirke, prestegården og området rundt 46

4.19 Ørland meieri (Republikken) ... 48
4.20 Yrjars gate ... 49
4.21 Vipetangen ... 50
4.22 Tingvollen ... 51
4.23 Villabebyggelsen i Ove Bjelkes gate, Brekstad ... 52
4.24 Brekstad gård ... 54
Krigsminner ... 55
4.25 Lerberen kommando- og sikteplass ... 55
4.26 Hovde kystbatteri ... 56
4.27 Ulvstuhaugen, Sætergrenda, Bjugn ... 57
4.28 Brekstad tankanlegg ... 59
4.29 Kleivan – Grosser Stern og M19-bunker ... 60
Kulturmiljø i rød støysone ... 61
4.30 Strandsittermiljøet på Nesset ... 61
4.31 Flatnes ... 62
4.32 Heimdal ... 63
Kulturmiljø knyttet til museal virksomhet ... 64
4.33 Husmannsplassen Tinden ... 64
4.34 Guriannastua ... 65
4.35 Bjugn Bygdatun Mølnargården ... 66
Samferdselshistoriske kulturmiljø ... 68
4.36 Ryvasshammervegen ... 68
4.37 Gamle Klakken bru ... 69
Samiske kulturminner og kulturmiljøer ... 70
4.38 Finnstua ... 70
4.39 Kulturmiljø knyttet til nasjonale minoriteter ... 71
5 FORSLAG TIL VERN AV KULTURMILJØ ... 72
5.1 Nærmere om hensynssoner og bestemmelsesområder ... 72
5.2 Særlig om KULA-områdene ... 73
5.3 Særlig om kulturmiljø i rød støysone ... 75
5.4 Forslag til vern av kulturmiljø ... 75

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Ørland kommune er en kystkommune med en rik og mangfoldig natur- og kulturarv. Til tross for at kommunen har flere kulturminnerike landskap av både regional og nasjonal verdi, har det manglet en samlet oversikt over det mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer som finnes i hele kommunen. Det har også vært et uttalt behov for vern, føringer og gode styringsverktøy i forvaltningen.

Det er et nasjonalt mål at kulturmiljøer skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging. Dette innebærer at alle kommuner skal ha oppdaterte kulturmiljøplaner. Plan- og bygningsloven er det viktigste instrumentet for samfunnsplanlegging, og for å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer. Som plan- og bygningsmyndighet har kommunene en sentral rolle i forvaltningen.

Planen skal være et verktøy for å prioritere og sikre kulturminner og kulturmiljøer i kommunen i plan- og byggesaker. Kommunens kulturmiljøplan skal også utgjøre kunnskapsgrunnlag til temaet kulturmiljø i forbindelse med utarbeidelse av ny kommuneplans arealdel (KPA).

Kulturmiljøplanen er først og fremst ment som et redskap for kommuneadministrasjonen og politikerne i arbeidet med bevaring og forvaltning av kulturminneverdier. I tillegg gir den kunnskap om kulturminner og kulturmiljøer som vil ha allmenn interesse for kommunens innbyggere.

Kulturmiljøplanen er førstegenerasjons plan av denne typen. Det har vært et omfattende arbeid å skaffe oversikt over og velge ut de kulturmiljøene som inngår i planen. Ved en revisjon av planen er det noen områder og tema man bør ha spesielt søkelys på. Planen er mangelfull for den tidlige fasen av den industrielle fiskeforedlingen, og generelt svak når det gjelder teknisk-industrielle kulturmiljøer. Nasjonale minoriteter bør også følges opp bedre i en revisjon av planen.

1.2 Formålet med kulturmiljøplanen

Formålet med kulturmiljøplanen er å legge grunnlag for en mer bærekraftig kulturmiljøpolitikk i kommunen. Dette skal oppnås gjennom å innhente og styrke kunnskap og kompetanse om kulturminner og kulturmiljøer i kommunen, inkludert samiske kulturminner, samt ved å styrke forvaltningen og formidlingen av kulturarven.

Kulturmiljøplanen skal gi kunnskap om fortiden og avklare hvilke kulturminner som skal tas vare på for framtiden. Ørland kommune har som mål at planen skal fungere som et styringsverktøy i forvaltningen av kommunens kulturmiljøer i plan- og byggesaker. Dette gjelder både kartfestede og ikke-kartfestede kulturmiljøer.

Planen danner grunnlag for arbeidet med kommuneplanens arealdel, blant annet gjennom kartfestede hensynssoner for kulturmiljø med tilhørende bestemmelser og retningslinjer. Kulturmiljøplanen inneholder også bestemmelser som gir rammer for plan- og byggesaksbehandlingen og legger til rette for en god forvaltning.

Klimaendringer kan gi utfordringer for bygninger og kulturmiljøer i framtiden. For Ørland kommune vil dette særlig gjelde havnivåstigning og stormflo, men også økt forekomst av ekstremvær med sterk vind og store nedbørsmengder vil kunne øke belastningen på kulturminnene. Et fuktigere klima kan også føre til mer råte og sopp. Kartlegging av berørte kulturmiljøer vil inngå som en del av handlingsplanen.

1.3 Kulturmiljøplanens fokusområder, mål og virkeområde

Ørland kommune har som mål at kulturmiljøplanen skal fungere som et styringsverktøy i forvaltningen av kommunens kulturmiljøer i plan- og byggesaker. Dette omfatter både kartfestede og ikke-kartfestede kulturmiljøer.

Planen danner grunnlag for arbeidet med kommuneplanens arealdel, herunder kartfesting av hensynssoner for kulturmiljø med tilhørende bestemmelser og retningslinjer. Gjennom disse rammene skal planen bidra til en helhetlig og forutsigbar forvaltning av kulturmiljøene.

Til planen hører også en handlingsdel med forslag til tiltak og målsettinger som skal følges opp i planperioden.

1.3.1 Mål og delmål

Hovedmål:

- Kulturmiljøplanen skal fungere som et styringsdokument.
- Kulturminnevernet i Ørland kommune skal styrkes.
- Utvalgte kulturmiljøer skal sikres og bevares som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

Delmål:

- Sikre tydelige føringer for kulturminner og -miljøer.
- Øke kompetansen på kulturminner og -miljøer i kommunen, inkludert samiske kulturminner.
- Bidra til identitetsbygging og økt engasjement.

1.4 Arbeidet med planen og organiseringen av arbeidet

Kommuneplanens samfunnsdel 2022–2034 peker ut tre satsingsområder, som hver er inndelt i mål med tilhørende strategier. Innenfor satsingsområdet «Ørland utvikler mangfold!» er ett av målene at kommunen skal bruke og synliggjøre sin unike natur- og kulturarv. En av strategiene under mål 3 er å utvikle kunnskap og kompetanse om kulturminner og kulturmiljøer i kommunen, herunder samiske kulturminner, for å styrke forvaltningen og formidlingen av kulturarven. For å følge opp dette er det behov for en kulturmiljøplan. Kommunestyret vedtok derfor 22.06.2023, i sak 23/078, å starte arbeidet med å utarbeide en kommunedelplan for kulturmiljø.

Planprogrammet for kommunedelplanen ble fastsatt av kommunestyret 19.12.2024. I arbeidet med kulturmiljøplanen har det vært viktig å sikre god forankring både administrativt og politisk. Planen er derfor utarbeidet i tett samarbeid med arbeidsgruppe, ressursgruppe, styringsgruppe og politisk referansegruppe.

Arbeidsgruppen har bestått av to arealplanleggere fra plan- og miljøavdelingen i Ørland kommune, samt fagleder historie ved Roret Ørland kulturforetak (fra 01.01.2026 Enhet kultur og idrett, Ørland kommune).

Ressursgruppen har bestått av representanter fra tre lokale historielag: Bjugn Bygdatun Mølnargården, Fosen Krigshistoriske Samlinger og Yrjar Heimbygdslag. Disse har deltatt på befaringer, kommet med innspill til aktuelle kulturmiljøer og kulturminner, og ellers bidratt med lokal kunnskap i planarbeidet.

Styringsgruppen har vært kommunedirektørens ledergruppe (KLG), det vil si kommunedirektør og kommunalsjefer.

Politisk referansegruppe har vært planutvalget i Ørland kommune.

Under planprosessen har tilgang til faglig kompetanse og erfaring fra både offentlige instanser, som Trøndelag fylkeskommune og Sametinget, og lokale lag, foreninger, museer og andre frivillige aktører vært av stor betydning.

Det har også vært viktig å legge til rette for en god medvirkningsprosess. Utarbeidelsen av kulturmiljøplanen har fulgt den lovpålagte medvirkningen, med varsel om planoppstart og planprogram, samt offentlig høring av planforslaget. I forbindelse med oppstarten av planarbeidet ble det opprettet en innspillsportal på kommunens hjemmeside, der innbyggerne ble invitert til å komme med kartfestede innspill til planen. Innspillsportalen ble gjort kjent blant annet gjennom artikkel i *Fosna-Folket*, på kommunens Facebook-side og ved innlegg på seniorkafeene i Bjugn og Brekstad.

Bruk av ressurser i lokale lag og foreninger, sammen med involvering av ulike faginstanser i kommunen, har lagt til rette for en målrettet medvirkning i planprosessen.

1.5 Planens oppbygging

Kulturmiljøplanen er bygd opp i flere deler.

Første del introduserer planens mål og delmål, og beskriver planens oppbygging, avgrensning og organisering av planarbeidet.

Andre del redegjør for overordnede føringer på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Tredje del gir en generell beskrivelse av Ørland kommunes historiske utvikling basert på tre hovedpilarer:

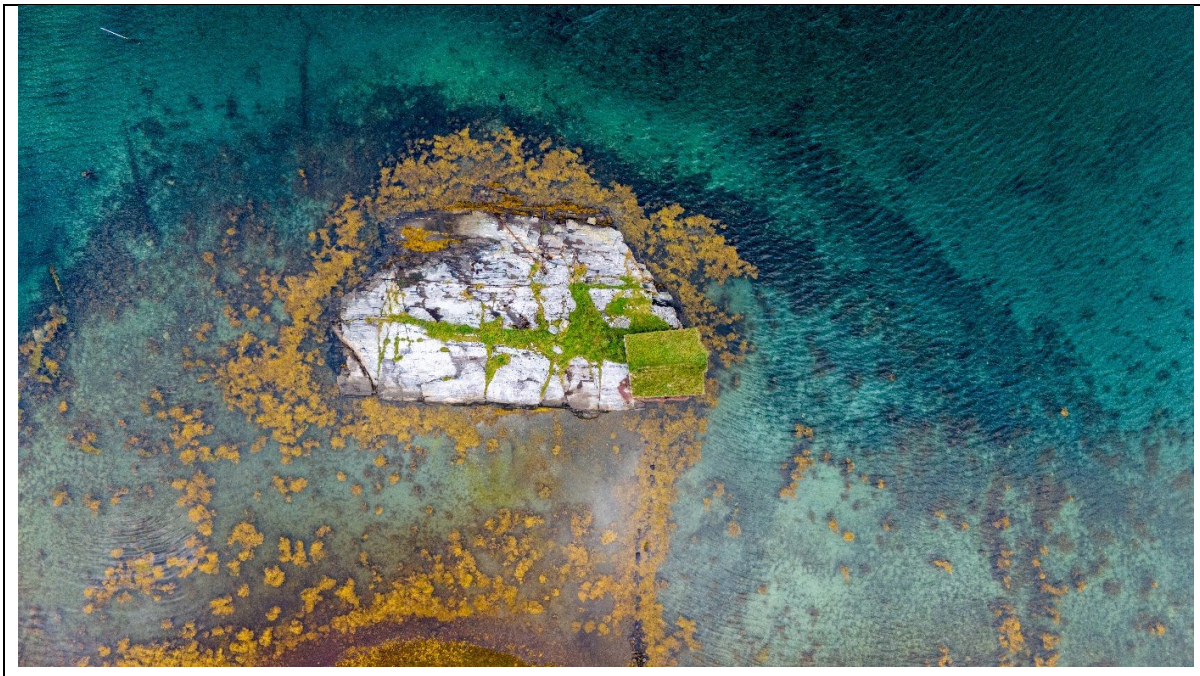
- Makten i landskapet
- Kystkultur og spesialisering

- Små hus i rike jordbruksbygder

Fjerde del presenterer de utvalgte kulturmiljøene som inngår i planen. Denne delen inneholder også begrunnelser for hvorfor de aktuelle kulturmiljøene er vurdert som verneverdige.

Femte del er særlig rettet mot forvaltningen og inneholder bestemmelser og retningslinjer knyttet til hensynssoner og bestemmelsesområder i kommuneplanens arealdel.

For å sikre oppfølging av planens målsettinger er det utarbeidet en egen handlingsdel. Handlingsdelen skal fungere som et styringsverktøy for oppfølging av planens innhold og omfatter blant annet forslag til forvaltning, formidling og skjøtsel av kommunens kulturmiljøer.

Naustet på Vasøya i fugleperspektiv. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

1.6 Planens faglige avgrensning

Kulturminner er spor etter menneskers liv og virke, og kan omfatte alt fra historiske bygningsmiljøer til arkeologiske funnsteder. En viktig del av planarbeidet er derfor å avklare hva planen skal omfatte, og hva som faller utenfor.

Mens kulturminner fra før reformasjonen (før 1537) er automatisk fredet etter kulturminneloven, må kulturminner fra nyere tid velges ut og gis et formelt vern for å bli sikret. Selv om fredete kulturminner har et sterkt juridisk vern, kan de likevel være sårbare for endringer i omgivelsene og for konsekvenser av klimaendringer. Det kan derfor være hensiktsmessig å etablere hensynssoner rundt fredete kulturminner for å ivareta sammenheng og helhet.

Kulturmiljøplanen avgrenses til faste, fysiske kulturminner og kulturmiljøer. Løse kulturminner, som gjenstander og samlinger, samt immateriell kulturarv, som dialekt, mattradisjoner, sang og dans, omfattes ikke av planen.

Et utvalg av de mest verdifulle kulturmiljøene foreslås sikret gjennom hensynssoner eller bestemmelsesområder i kommuneplanens arealdel.

Med begrepet *kulturmiljø* menes her flere kulturminner som sammen danner et miljø, eller et enkeltminne som i samspill med omgivelsene danner et miljø eller formidler en tydelig historie. Enkeltminner vil som hovedregel ikke få kartfestet vern gjennom hensynssoner.

1.7 Kulturmiljøplanens varighet

Kulturmiljøplanen for Ørland kommune gjelder for en periode på 10 år, fra 2026 til 2036. Planen skal danne kunnskapsgrunnlag for kommuneplanens arealdel og må derfor være utarbeidet før arealdelen vedtas.

For å sikre at planen forblir relevant i hele planperioden, skal den evalueres fem år etter endelig vedtak. Ved evalueringen skal det vurderes om det er behov for justeringer.

1.8 Kunnskapsinnhenting

Kartleggingen av aktuelle kulturmiljøer i Ørland bygger dels på videreføring av kjent kunnskap om kulturminner og kulturmiljøer. Mye er tidligere dokumentert, noe finnes i lokalbefolkningens minner, og mye er registrert i eksisterende databaser og kilder. Gjennom en gjennomgang av blant annet tidligere registreringer, lokalhistoriske dokumenter og møter med lokalbefolkningen, er det kommet fram til det utvalget av kulturmiljøer og kulturminner som inngår i planen. I tillegg er det gjennomført nye undersøkelser, befaringer og tilleggsregistreringer.

Eksempler på databaser og kilder som har inngått i kunnskapsgrunnlaget er:

- SEFRAK-registeret – Landsdekkende register over eldre bygninger fra før 1900, basert på registreringer utført i perioden 1975-1995.
- Askeladden – Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljøer i Norge.
- Kulturminnesøk – Publikumsversjon av Askeladden, også i regi av Riksantikvaren.
- Kulturminner overalt – Kulturminnekart av Trøndelag fylkeskommune.
- Yrjar heimbygdslag
- *Norges bebyggelse: Nordlige seksjon Herredsbindet for Sør-Trøndelag Nordre del* (1957)
- *Ørlandsboka bind I-III,* Inge Rian, 1986-1992.
- *Ørland hovedflystasjons historie,* Thor Fuglerud, 1994.
- *Ørland hovedflystasjon: Okkupasjon – Kald krig – Ny tid – Lokalsamfunn,* Rune Hovd (red.), 2004.

- *Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse i Trøndelag*, høringsutkast, Riksantikvaren, 2025.
- *Rapport: Ørland kommune, Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag,* Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, 2006.
- Rapport: Bjugn kommune, *Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag,* Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, 2004.
- Tidsskriftet *Spor*, utgitt av institutt for arkeologi og kulturhistorie, NTNU Vitenskapsmuseet (utgave nr. 1 i 2000 og nr. 2 i 2005)
- Tidligere kulturhistoriske registreringer i Ørland og Bjugn.
- Tidsskrift, årbøker og nettressurser av lokale og regionale historielag.
- Relevant litteratur.
- Muntlige kilder.

1.9 Hvorfor ta vare på kulturminner?

I om lag 12 000 år har det levd mennesker i det som i dag er Norge. For store deler av denne perioden finnes det få eller ingen skriftlige kilder, og de fysiske sporene mennesker har etterlatt seg er avgjørende for vår kunnskap om fortiden. Kulturminner og kulturmiljøer kan gi innsikt i hvordan mennesker levde, arbeidet og organiserte samfunnet, og de kan utfylle og nyansere et ellers fragmentert kildegrunnlag. Selv om skriftlige kilder blir vanligere fra middelalderen og framover, forteller de fysiske sporene i landskapet ofte andre og supplerende historier.

Kulturmiljøer er uerstattelige kilder til kunnskap om fortiden, samtidig som de er en del av vår felles arv og en ressurs for framtidig utvikling. Hvilke kulturminner og kulturmiljøer som skal forvaltes langsiktig og bevares for framtiden, er derfor et sentralt spørsmål i arbeidet med kulturmiljøplanen.

Kulturmiljøer er viktige kilder til kunnskap om den historiske utviklingen i samfunnet og om forholdet mennesker har hatt til hverandre og til naturen. Et steds særpreg formes i stor grad av de fysiske sporene etter fortiden og av fortellingene som er knyttet til disse stedene. Å forvalte kulturminner og kulturmiljøer på en god måte handler derfor om å ta vare på en viktig del av samfunnets felles realkapital.

Bevaringsverdige bygninger er avhengige av at både kommune og eier ønsker å ta vare på dem. Samarbeid og dialog mellom partene er altså en viktig forutsetning for god forvaltning.

Engasjement, bærekraft og mangfold er sentrale tema i de nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken, slik det framgår av Meld. St. 16 (2019–2020). Kulturmiljøer er et gode og en ressurs for samfunnet. De er viktige kunnskapskilder og gir grunnlag for opplevelse, tilhørighet og identitet.

Å ta vare på kulturminner er viktig av flere grunner:

1. **Historisk verdi**: Kulturminner gir innsikt i fortiden og bidrar til forståelse av hvordan tidligere generasjoner levde, arbeidet og organiserte samfunnet.

2. **Kulturell identitet**: Kulturminner bidrar til å forme vår kulturelle identitet og gir tilhørighet. De er en del av vår felles arv og hjelper oss å forstå hvem vi er som samfunn.

3. **Utdanning og forskning**: Kulturminner er viktige ressurser for undervisning og forskning, og gir verdifull kunnskap innen blant annet historie, arkeologi og antropologi.
4. **Økonomisk verdi**: Bevaring av kulturminner kan også gi økonomiske gevinster, blant annet gjennom reiseliv og lokal verdiskaping.
5. **Bærekraftig utvikling**: Kulturminner kan bidra til bærekraft ved å fremme bevaring og gjenbruk av eksisterende bygninger og strukturer framfor nybygging, og dermed redusere miljøbelastningen.
6. **Estetisk og sosial verdi**: Kulturminner beriker omgivelsene våre, skaper gode opplevelser og kan fungere som sosiale møteplasser som styrker fellesskapet.

Det er ikke alltid enighet om hvilke kulturminner som bør tas vare på. Dette gjelder særlig kulturminner knyttet til vanskelige og konfliktfylte perioder i historien. Krigens kulturminner er eksempler på dette. Likevel er det viktig å bevare også slike spor. De formidler minner om smertefulle sider ved historien, og bidrar til at kunnskapen om problematiske hendelser og vanskelige perioder ikke går tapt.

1.10 Vern og verneverdi

Betegnelsene bevaringsverdig og verneverdig brukes om bygninger, anlegg og miljøer som gjennom kulturminnefaglig vurdering er identifisert som viktige å ta vare på. Verneverdien kan være av lokal, regional eller nasjonal betydning. For at en bygning eller et kulturmiljø skal ha formell juridisk beskyttelse, må det enten være fredet etter kulturminneloven eller sikret gjennom plan etter plan- og bygningsloven.

Begrepet vern kan av enkelte oppfattes som begrensende, og som noe som kan hindre videre utvikling, næringsvirksomhet og bruk. Vern innebærer riktig nok at det må tas særlige hensyn til de verdiene som ligger til grunn for vernet. Slike hensyn er nødvendige for å sikre at kulturmiljøene kan føres videre som en del av vår felles kulturarv. Samtidig er formålet med vern ikke å stanse aktivitet eller utvikling, men å sørge for at endringer skjer på en måte som ivaretar kulturmiljøets særpreg, historiske lesbarhet og samlede verdi.

Den beste formen for vern er ofte vern gjennom bruk. Det er derfor viktig for kommunen å legge til rette for gode og tilpassede løsninger, slik at bygninger, anlegg og områder fortsatt kan brukes og utvikles, samtidig som de kulturhistoriske verdiene blir bevart for kommende generasjoner.

Sponhuset ved Vangenstein ble oppført under krigen og inngår i det rike kulturmiljøet i Austråttlandskapet.

1.11 Bilder og kreditering

De fleste bildene i kulturmiljøplanen er tatt av prosjektgruppen. Der det er benyttet bilder tatt av andre, er fotograf eller kilde oppgitt i bildeteksten til det enkelte bildet i henhold til tilgjengelig informasjon.

2 RAMMER OG FØRINGER FOR ARBEIDET

2.1 FNs bærekraftmål

Bærekraftig utvikling innebærer å dekke dagens behov uten å ødelegge framtidige generasjoners mulighet til å dekke sine. Bærekraftsmålene ser miljømessige, sosiale og økonomiske forhold i sammenheng, og gjelder på tvers av sektorer og politikkområder. Dette forutsetter helhetlig samfunnsplanlegging.

«Innsats for å verne om og sikre verdens kultur- og naturarv» er omtalt som et eget delmål under bærekraftsmål 11 om bærekraftige byer og samfunn. Kulturmiljø bidrar også til å oppfylle flere av de øvrige bærekraftsmålene, blant annet mål 12 om ansvarlig forbruk og produksjon. Bevaring, ombruk og gjenbruk av eksisterende bygninger kan bidra til mer bærekraftig ressursforvaltning og redusert avfallsproduksjon

2.2 Nasjonale føringer

Nasjonale føringer for kommunens arbeid med kulturmiljø er blant annet gitt gjennom følgende lover, meldinger og strategier:

- *Lov om kulturminner* (kulturminneloven)
- *Lov om planlegging og byggesaksbehandling* (plan- og bygningsloven)
- *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027*
- *Riksantikvarens strategi og faglige anbefalinger for by- og stedsutvikling* (2021)
- *Riksantikvarens strategi for arbeid med kulturarv i kommunene* (2019–2022)
- *Riksantikvarens klimastrategi for kulturmiljøforvaltning* (2021–2030)
- *Áimmahuššan – Sametingsmelding om samisk kulturminnevern* (2021)
- *Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken*

I Meld. St. 16 (2019–2020) løftes engasjement, bærekraft og mangfold fram som nye nasjonale mål for kulturmiljøpolitikken. Kulturmiljø skal i større grad tas i bruk som en ressurs i arbeidet med en bærekraftig samfunnsutvikling. I tråd med dette skal kommunen etterstrebe følgende miljømål i forvaltningen av kulturmiljøene:

- *Miljømål 2.1 – Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.*
  Målet er å styrke den allerede store interessen og det aktive engasjementet for å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer. Det er et offentlig ansvar å legge til rette for dette.

- *Miljømål 2.2 – Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.*
  Målet er at alle kommuner og fylkeskommuner skal ha oppdaterte kulturmiljøplaner.

- *Miljømål 2.3 – Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.*
  Målet er å ivareta kulturmiljøer som representerer et kulturelt, sosialt og geografisk mangfold fra ulike tidsperioder, og som bidrar til å dokumentere og forstå den historiske utviklingen.

2.3 Regionale føringer

Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022–2030 viderefører de nasjonale målene på regionalt nivå, og er den regionale planen som i størst grad legger føringer for kommunens arbeid med kulturmiljø. Planen har særlig betydning for prioriteringer, kunnskapsgrunnlag og oppfølging på kommunalt nivå.

Utvalgte mål i Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag er:

- I 2030 engasjerer trønderne seg i et mangfold av godt bevarte kulturmiljø.
- I 2030 har vi god oversikt over og lett tilgjengelig kunnskap om regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljøer, kulturlandskap og fartøy i Trøndelag.
- I 2030 bidrar godt bevarte kulturmiljøer til steder der det er godt å leve.
- I 2030 er kulturmiljøer og historier grunnlag for næringsutvikling og nyskapende produkter.
- I 2030 kjenner trønderne til kulturmiljøer som bærer historier om demokrati og selvstyre, undertrykkelse og forsoning.

Som supplement til den regionale planen har Trøndelag fylkeskommune utarbeidet en oversikt over kulturmiljøer, kulturlandskap og fartøy i fylket med regional, nasjonal og internasjonal verdi. Oversikten finnes i dokumentet *Mangfoldige Trøndelag*. Her er følgende områder i Ørland kommune trukket fram:

- Trondheimsfjordens munning / Austrått og landskapet rundt
- Sjøgata og Uthaug
- Vallersund handelssted
- Valseidet og Koet
- Tarva

2.4 Lokale føringer

Kommuneplanens samfunnsdel (2022 – 2034) ble vedtatt i kommunestyret 26.01.2023 og legger føringer for kommunens planarbeid. Kulturmiljøplanen må ses i sammenheng med samfunnsdelens mål og strategier.

Følgende satsningsområder og strategier har vært førende for arbeidet med kulturmiljøplanen:

Ørland utvikler mangfold!

Mål 3: Ørland bruker og viser frem sin unike natur- og kulturarv.

Strategi 3D: Utvikle kunnskap og kompetanse om kulturminner og kulturmiljø i kommunen, herunder samiske kulturminner for å styrke forvaltningen og formidlingen av vår kulturarv.

3 KULTURHISTORISK INTRODUKSJON

3.1 Innledning

Ørland, strategisk plassert ved innløpet til Trondheimsfjorden, har i tusener av år bydd på gode livsvilkår for mennesker, dyr og fugler. Kulturlandskapet er preget av menneskenes bruk av det gjennom flere årtusener: naust og båtstøer, åkrer, enger og lyngheier, bolighus, driftsbygninger, forsvarsinstallasjoner og industri- og næringsbygg er alle spor etter menneskelig aktivitet. Disse synlige sporene etter historien, nær og fjern, er viktige påminnelser om og gir oss tilgang til kommunens rike historie.

De første kjente spor etter mennesker i Ørland er funnet på Klakken, og stammer fra steinalderen. For rundt 11 000 år siden har de, som trolig var nomader som levde av fangst og fiske, besøkt Klakken. Sporene de har etterlatt seg er flint, kvarts og kvartsitt, som har blitt brukt til å lage redskaper og andre gjenstander. Dette var relativt kort tid etter at ytterkysten av landet vårt ble isfritt etter siste istid.

Mens de første menneskene det er funnet spor etter var nomader, fant det ved overgangen fra steinalder til bronsealder (rundt 1800 fvt.) sted endringer som skulle få vidtrekkende konsekvenser. Folk begynte å dyrke jorda og holde husdyr, og ble med dette gradvis mer bofaste. Et kulturlandskap preget av jordbruket vokste fram. I Ørland finner vi de første spor etter jordbruk i området rundt Eidsvatnet, indre deler av Bjugnfjorden og det området vi i dag kaller Austråttlandskapet.

Samtidig fortsatte ressursene i havet å ha stor betydning. Mange ørlendinger har, i likhet med store deler av kystbefolkningen ellers, livnært seg som fiskerbønder. Ofte drev kvinnene gården mens mannen var på sjøen. Mens de fleste fisket til eget bruk, deltok mange også i de kommersielle fiskeriene (fiske for salg) da dette fikk større betydning seinest fra 1600-tallet av.

Mot slutten av 1500-tallet ble sildestimene langs Trøndelagskysten større enn før, og for Bjugn og Stjørna skapte silda ei helt ny tid. Utviklinga gikk fra små, bortgjemte fjordarmer på 1500-tallet til travle områder med stor aktivitet og den rene klondykestemningen på 1600-tallet. Den første kirka i Bjugn ble bygd i 1637, og bygginga ble finansiert med midler fra sildefisket.

3.2 Makten i landskapet

Vi har arkeologiske funn fra både steinalder (ca. 12000–1800 fvt.), bronsealder (ca. 1800-500 fvt.) og jernalder (ca. 500 fvt. -1030 evt.) i kommunen. Fra bronsealderen stammer blant annet flere monumentale gravrøyser, som Nøkkelhaugen ved Uthaug og Klüwerrøysa i Austråttlandskapet. Røysene fra bronsealderen ble bygd langs fjorder og sund, gjerne på holmer og nes, slik som Nøkkelhaugen. De fungerte som eiendomsmarkører og seilingsmerker. Det var kun de mektige i samfunnet som fikk slike monumenter reist til sitt minne. Slik kan bronsealderrøysene også ses som et tidlig uttrykk for det maktlandskapet Ørland har vært og fortsatt er i dag.

De mange sporene etter makten i landskapet blir derfor en av hovedfortellingene i historien om Ørland. Maktlandskapet har stor tidsdybde, fra de førhistoriske gravrøysene og gravhaugene fra bronsealder og jernalder, via bygdeborgen på Borgklinten, Austråttborgen, de mange kulturminnene fra andre verdenskrig og fram til dagens situasjon, hvor kampflybasen opptar store arealer og lyden av F-35 som tar av fra basen er en stadig påminnelse om den militære maktens tilstedeværelse. Både faste kulturminner og løsfunn forteller om økonomisk, sosial, kulturell, politisk og/eller militær makt for personer eller grupper i samfunnet.

Fra middelalderen av (ca. 1030-1537) var den økonomiske, politiske og sosiale strukturen i samfunnet preget av at det var tre hovedgårder i adelige godssamlinger i Ørland. Austrått, Storfosna og Tøndel eide til sammen store deler av jorda. Dette medførte blant annet at stordelen av befolkningen, fra middelalderen og til et stykke utpå 1800-tallet, var leilendinger under mektige godseiere.

Austrått var, som vi har sett, blant de områdene i kommunen som tidligst ble tatt i bruk til jordbruk. Austråttlandskapet er et kulturmiljø med stor tidsdybde, med kulturminner (faste og løsfunn) som dekker hele tidsspennet fra steinalder og fram til i dag. Beliggenheten, like nord for innløpet til Trondheimsfjorden, er gunstig med tanke på kontroll over og forsvar av landskapet. På andre siden av fjordmunningen ligger det strategisk viktige Agdeneset, og på Austrått finner vi den eneste gode havna på østsiden av Ørland.

Austråttborgen var et maktsentrum fra middelalderen. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

Fra 1000-tallet av har stort sett personer med tilknytning til de øvre sosiale, økonomiske og politiske sjikt her i landet forvaltet gården. Borganlegget har blitt endret og ombygd flere ganger. Det sies ofte at borgen sto ferdig under Ove Bjelkes tid på 1600-tallet, men i dag vektlegger man det dynamiske i et herregårdsanlegg som stadig har blitt ombygd og forandret. Kirka (ca. 1150-1210), som i dag er kjent som Austrått kapell, utgjør den eldste delen av det stående borganlegget. Borgens sentraltårn var i sin tid kirkas vestlige tårn.

Makt er et mangetydig begrep. Mens Austråttborgens historie vitner om politisk, økonomisk, sosial og tidvis militær makt, er de mange bygningene og installasjonene fra andre verdenskrig i høy grad et uttrykk for den militære makten.

Under andre verdenskrig fikk Ørland en sentral rolle i okkupasjonsmaktens arbeid med å ta kontroll over innseilingen til Trondheimsfjorden. Dette var avgjørende for å sikre tilkomsten til den planlagte krigshavna i Trondheim, og for å holde kontroll med havområdene utenfor og kystleia. Bygginga av en flyplass var et ledd i dette arbeidet: det var behov for å komme seg fort i lufta for å kunne angripe og slå tilbake fiendtlige angrep fra England og de allierte. Det var også behov for et festningsanlegg, for å forsvare flybasen og området rundt.

Bygginga av Ørland flyplass ble ett av de store byggeprosjektene, og krevde store arealer og ressurser i form av arbeidskraft og materialer. Et annet stort byggeprosjekt var festningsanlegget på Lundahaugen. En mengde tyske soldater, samt sovjetiske og jugoslaviske krigsfanger, tok del i arbeidet. Landskapet gjennomgikk store endringer under krigen, og militære bygg, brakkeleirer og bunkerser var spredt mellom gårdsbrukene.

På flere av øyene i kommunen, som Tarva, Storfosna og Smellingen, finner vi også mange spor etter okkupasjonsmakten. Smellingen, som allerede tidlig på 1900-tallet ble tatt i bruk som signalstasjon for Agdenes festninger, ble under andre verdenskrig brukt som observasjonspost av tyskerne. Og på Tarva etablerte okkupasjonsmakten Batteri Husøen, et kystfort med enorme slagskipskanoner, lysgranatkanoner og luftvern. Øya hadde en besetning på over 2000 tyske soldater, og i tillegg kom et stort antall krigsfanger som ble brukt som tvangsarbeidere.

Maktlandskapet ved innløpet til Trondheimsfjorden er i stadig utvikling. Da Stortinget 14. juni 2012 vedtok at Ørland skulle være hovedbase for det norske luftforsvaret, åpnet man for stor bygge- og anleggsvirksomhet ved Ørland hovedflystasjon. Deler av kommunens arealer ble satt av til selve bygginga, andre deler ligger i det området som defineres som rød støysone. Dette er et område hvor det på grunn av det høye støynivået ikke er anbefalt at folk skal bo. Flytting av folk, og flytting eller riving av bebyggelse, er et resultat av dette. De verneverdige husene ble høsten 2025 flyttet fra rød støysone til Brekstad sentrum og skal der danne utgangspunkt for en ny bydel, på Vipetangen.

3.3 Kystkultur og spesialisering

Kyst- og fiskerihistorien har en stor plass i Ørlands historie, og har satt mange spor etter seg. Det gjelder alt fra naust og båtstøer, til sildoljefabrikker og fiskefôrfabrikker. Noen av de eldste

arkeologiske funnene fra kommunen er fiskekroker, søkker og annet utstyr som er brukt til fiske og fangst av marine pattedyr. Ved siden av hjemmefiske, fiske til eget hushold, ble ørlendingene for alvor involvert i fiske for salg fra 15-1600-tallet. Fra 1800-tallet av reiste folk herfra på lofotfiske.

Også innen fiskeriene har det forholdet at de fleste bøndene i Ørland fra 1500-tallet av ble gjort til leilendinger under de store herregårdene, satt sine spor. Havet og fiskeriene var for alle en kilde til matauk og for noen en kilde til velstand. Dette la grunnlaget for en spesialisering innen blant annet båtbyggerkunst og fiskeforedling i brede lag av befolkningen. Den levende marine industrien som vi finner i Ørland kommune i dag, bygger videre på denne arven.

Et eksempel på dette er AS Lysøysund sildolje & kraftfôrfabrik. Fabrikken ble etablert i 1911, og ble en hjørnesteinsbedrift i Lysøysund. Sildoljefabrikkene ble markante innslag i næringslivet i hele kyst-Norge på 1900-tallet, og var basert på en effektiv fiskeflåte og god tilgang på råstoff. Sildolje ble brukt til ulike formål, blant annet margarinproduksjon og fiskemel.

I 1921 brant fabrikken i Lysøysund ned til grunnen. Den ble da bygd opp igjen, og i 1929/1930 sto en gjennommodernisert sildolje- og kraftfôrfabrikk ferdig. I dag holder bedriften Scanbio, som spesialiserer seg på innsamling og foredling av avfall fra sjømatnæringen, til i lokalene til tidligere Lysøysund sildolje & kraftfôrfabrikk.

3.4 Små hus i rike jordbruksbygder

Den klassiske trønderlåna, som vi finner mange av innover langs Trondheimsfjorden og oppover i elvedalene i Trøndelag, finner vi færre av i Ørland. Det blir gjerne trukket fram som et særtrekk ved bebyggelsen i kommunen at det er relativt små gårdsbruk i rike jordbruksbygder. Mangelen på tømmer og trevirke, som er felles for store deler av kyst-Norge, har her bidratt til en annen byggeskikk enn hva vi finner i de brede flatbygdene. En annen grunn er den store andelen leilendinger under de store godseiendommene Austrått, Storfosna og Tøndel.

Til et godt stykke ut på 1800-tallet var de fleste innbyggerne i Ørland leilendinger eller husmenn under kommunens tre herregårder. Beskrivelser av bebyggelsen i tida før bøndene ble selveiere forteller om et kummerlig liv og jevnt over dårlig levestandard. I 1805 skrev forfatteren og embetsmannen Christen Pram, som i årene 1804-1806 reiste rundt i Norge for å samle opplysninger om økonomiske forhold på vegne av Kommersekollegiet i København, følgende om bebyggelsen i Ørland:

"Her som ellers er husene bare av tre. Men tre må kjøpes og fraktes hit langt borte fra. Derfor blir husene bygd små, og kanskje mindre solide. De brukes av den grunn lenger enn de burde. Dette faller helt tydelig i øynene, likesom den alminnelige mangelen på renslighet gjør den alminnelige fattigdommen mer synlig og ubehagelig påfallende."

Selv etter at bøndene i økende grad ble selveiere fortsatte man å bygge nokså små hus. Store deler av kyst-Norge var skogløst til langt inn i etterkrigstida, og tilgangen på byggematerialer var begrenset. Mens det øvrige Trøndelag opplevde en byggeboom av det vi i dag oppfatter som klassiske trøndertun på 1800-tallet, forble bebyggelsen i Ørland relativt beskjeden i sammenligning.

Byggeskikken som utviklet seg i bygder preget av mangel på byggematerialer og en for Trøndelags del særpreget føydal samfunnsstruktur, avspeiler ikke den rikdommen som naturforholdene ellers skulle tilsi. Det er ellers verdt å merke seg at denne lokale byggeskikken, som man med få unntak finner langs fjord- og kystbygdene i hele kommunen, er ekstra sårbar med tanke på bevaring. De små husene lar seg vanskelig tilpasse dagens behov og forventninger, og blir gjerne gjenstand for om- og påbygging.

<table>
<tr>
<td>
  </td>
<td> </td>
</tr>
<tr>
<td>Sporene etter makten i landskapet er mange, her fra Lerberen kommando- og sikteplass med utsikt over Trondheimsleia. Fiskerbondens hus var relativt beskjedent, i hvert fall om man sammenligner med trønderlåner fra breibygdene.</td>
<td>Lysøysund er en gammel fiskerihavn. Fra tidlig 1900-tall ble Lysøysund sildolje & kraftfôrfabrikk en hjørnesteinsbedrift i bygda.</td>
</tr>
</table>

4 PRESENTASJON AV UTVALGTE KULTURMILJØ

Ørland kommune har, på bakgrunn av vernekriterier, innspill og regional plan for kulturmiljø, valgt å prioritere de kulturmiljøene som er omtalt i det følgende kapittelet.

For hvert kulturmiljø beskrives hva som er karakteristisk, særpreget og særlig viktig å ta vare på. Enkelte kulturlandskap omfatter store arealer. Det er ikke nødvendigvis alle enkeltminnene innenfor et kulturmiljø som har selvstendig verneverdi, men området som helhet kan likevel ha stor kulturhistorisk verdi. Verdiene i hvert område blir derfor omtalt gjennom en kort beskrivelse av kulturmiljøet eller kulturlandskapet. Kulturmiljøene foreslås ivaretatt gjennom egne hensynssoner eller bestemmelsesområder i kommuneplanens arealdel, med nærmere angivelse av geografisk avgrensning og forslag til retningslinjer eller bestemmelser i kap. 5.

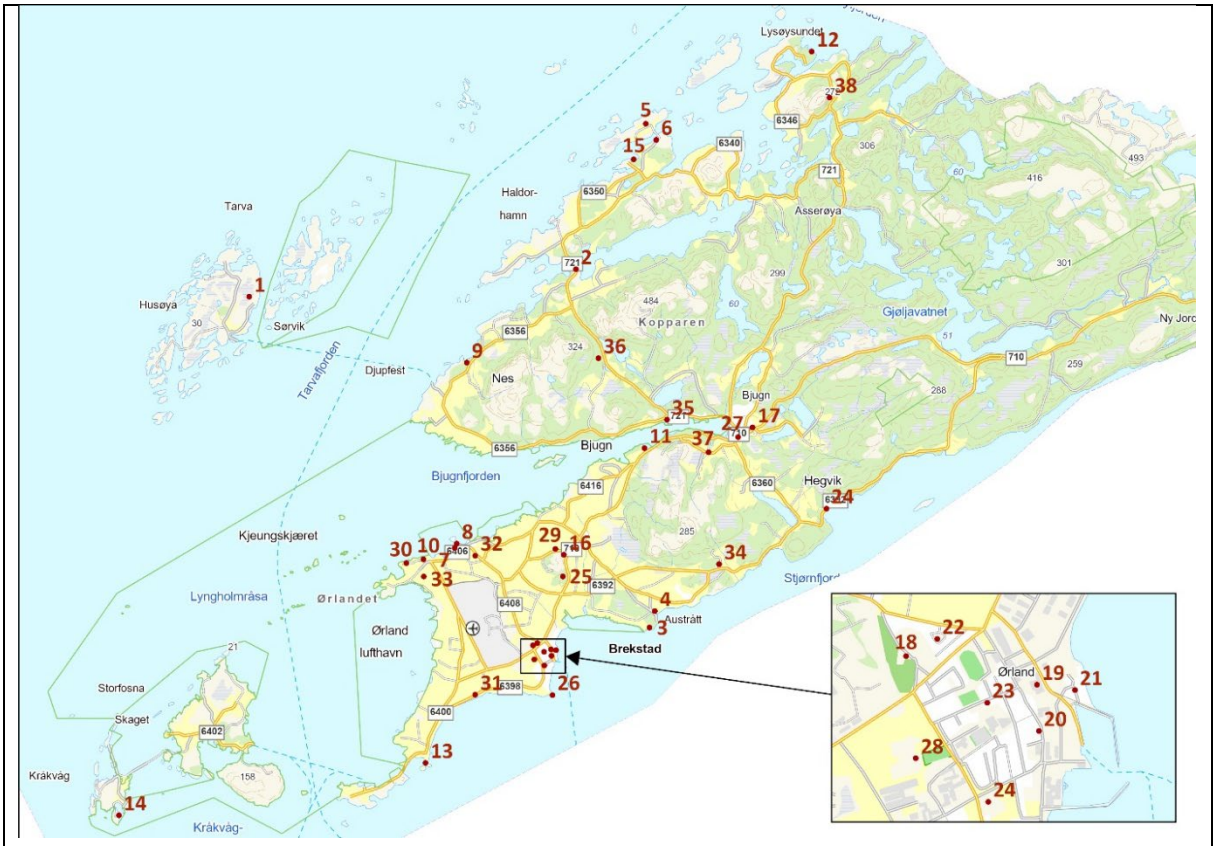
De første kulturmiljøene som presenteres er de mest arealkrevende kulturlandskapene. Deretter følger kulturmiljøer som i størst mulig grad er kategorisert etter type eller beliggenhet, blant annet kulturmiljø i Bjugn sentrum, kulturmiljøer i Brekstad sentrum og krigsminner.

Kulturmiljø som allerede er omfattet av vern i gjeldende reguleringsplaner, er tatt inn i kulturmiljøplanen slik at planen gir en samlet oversikt over vernede kulturmiljøer i kommunen.

Husmannsplassen Brekkan ligger i kulturmiljøet rundt Hellem Meieri på Nes.

Oversiktskart som viser alle kulturmiljø

1. Tarva
2. Valseidet og Koet
3. Austråttlandskapet og Trondheimsfjordens munning
4. Austrått herregårdslandskap
5. Valsøya
6. Vallersund gård
7. Fiskeværet Uthaug
8. Sjøgata, Uthaug
9. Hellem meieri
10. Nøkkelhaugen og Vorphaugen
11. Tinboden, Bjugn kirke og prestegården
12. Vika, Lysøya
13. Bakeriet på Beian
14. Sjømannens gjestebok på Kommersøya og Kalvholmen
15. Naustet på Vasøya
16. Sorenskrivergården på Berg, Opphaug
17. Botngården
18. Viklem – Ørland kirke, prestegården og området rundt
19. Ørland meieri (Republikken)
20. Yrjars gate
21. Vipetangen
22. Tingvollen
23. Villabebyggelsen i Ove Bjelkes gate
24. Brekstad gård
25. Lerberen kommando- og sikteplass
26. Hovde kystbatteri
27. Ulvstuhaugen, Sætergrenda
28. Brekstad tankanlegg
29. Kleivan – Grosser Stern og M19-bunker
30. Strandsittermiljøet på Nesset
31. Flatnes gård
32. Heimdal
33. Husmannsplassen Tinden
34. Guriannastua
35. Bjugn Bygdatun Mølnargården
36. Ryvasshammervegen
37. Gamle Klakken bru
38. Finnstua

4.1 Tarva

Øygruppa Tarva består av mer enn 300 øyer og holmer, og representerer et kystkulturlandskap som holdes godt i hevd gjennom husdyrhold. Kystlyngheiene har vært brukt kontinuerlig som helårsbeite i opptil 4000 år. Fram til 1950-tallet ble lyngheiene regelmessig brent. Etter et opphold på nær 40 år ble denne skjøtselsformen tatt opp igjen fra 1990-tallet for å restaurere lyngheiene. I dag beiter rundt 1500 sauer på øygruppa om sommeren, noe som bidrar til å holde vegetasjonen nede.

Øyene har en svært rik flora med over 200 arter. Blant disse finnes sjeldne arter som trefingerurt, hjertegras, bittersøte, bleiksøte og kystbergknapp. Retten til egg- og dunvær var en viktig ressurs i eldre tid. I dag er det bosetting på én av øyene, Husøya.

Fra Tarva er det god oversikt over ferdselen inn mot fastlands-Ørland og mot munningen av Trondheimsfjorden. Det finnes gravminner fra forhistorisk tid både i det østre og det vestre landskapsrommet, som viser aktivitet og ferdsel langt tilbake. I historisk tid lå øygruppa i flere hundre år under Austrått gods, som benyttet øyene til beite for hest, okser og utgangersau. Kjøttproduksjon og fiske har vært hovednæringene, men på grunn av det rike fuglelivet har området også vært et viktig egg- og dunvær.

Kulturminnene på Tarva omfatter både arkeologiske kulturminner og krigsminner fra andre verdenskrig. Kystfortet på Tarva, MKB Husøen, inngikk i Atlanterhavsvollen, den sammenhengende forsvarslinjen den tyske krigsmakten bygde mot de allierte i vest. Tarva hadde en viktig rolle i forsvaret av innseilingen til Trondheimsfjorden og dekket også den sørligste delen av Nordlandsleden. I tillegg ble det i en periode etablert det som var Nord-Europas tredje største radarstasjon på Tarva. Det ble anlagt forsvarsverk på flere av øyene, blant annet observasjonsposter, lyskasterstillinger og andre militære installasjoner. Under andre verdenskrig omfattet den tyske styrken om lag 2000 mann, og det ble oppført 22 bygninger i tillegg til en rekke bunkere og andre anlegg.

Kanonstillingene og radarstasjonene har etterlatt unike kulturminner. Den såkalte «Mammuten» på Husøya er det gjenværende fundamentet til en stor madrassantenne av typen *Mammut*. Selve antenna er borte, men stein- og betongfundamentet er et minne etter den eneste i sitt slag i Norge. Et annet markant krigsminne er de såkalte «Hitlertennene», pansersperrer i betong satt opp for å hindre framrykning med kjøretøy og stridsvogner. Slike er i stor grad fjernet ellers i Europa, og finnes i Norge bare på Jæren og på Tarva.

Krigsminnene på Tarva har et omfang og en grad av autentisitet som gjør dem særlig bevaringsverdige. De materielle sporene vitner om den betydningen okkupasjonsmakten tilla Trøndelagskysten i kontrollen og forsvaret av Trondheimsfjorden, som var den viktigste flåtebasen for den tyske Kriegsmarine i Nord-Europa. Mange av betong- og steinkonstruksjonene ligger nedsenket i landskapet av forsvarsmessige hensyn. Dette, kombinert med at øygruppa er omgitt av hav på alle kanter, gjør at Tarva framstår som et befestet landskap.

Kombinasjonen av et godt ivaretatt kystlyngheilandskap, lang tidsdybde i bruken av området og det store omfanget av krigsminner gjør Tarva til et interessant og verdifullt kulturmiljø. Tarva ble i 2010 ett av kommunens utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL), og Været er også landskapsvernområde med dyrelivsfredning. Okkupasjonslandskapet på Tarva er listeført som regionalt verneverdig

kulturmiljø i *Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022–2030*. Det er også angitt som kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse (KULA) av Riksantikvaren.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturlandskap i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

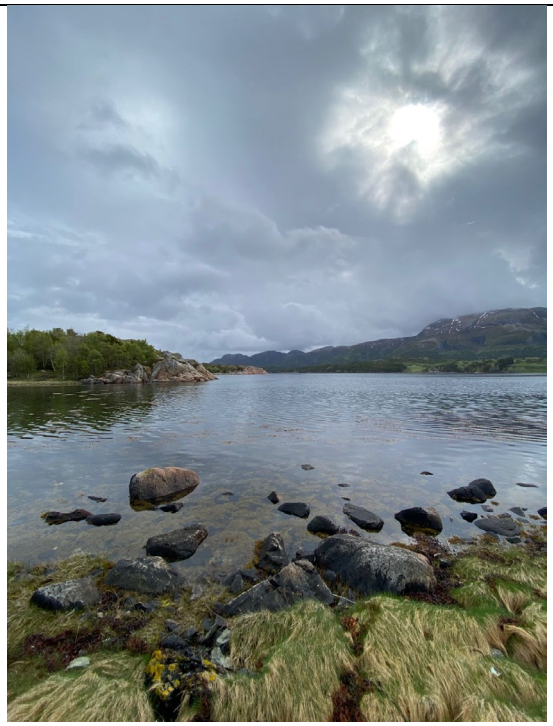
	
"Mammuten" på Tarva var en av de største tyske radiostasjonene under andre verdenskrig. Foto: Audun Eriksen.	Landskapet på Tarva er rikt på både naturkvaliteter og kulturhistorie. Foto: Audun Eriksen.
	
Tarva har en strategisk beliggenhet, og ble under andre verdenskrig et befestet landskap. Foto: Audun Eriksen.	Det har de seinere årene blitt etablert en flokk med tamrein på Tarva. Foto: Audun Eriksen.

4.2 Valseidet og Koet

Gravrøyser på Valseidet. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

Fjordarmen Koet binder landskapet sammen.

Valseidet og Koet er et område rikt på kulturminner, med en stor samling gravrøyser fra eldre jernalder (ca. 500 fvt. -500 evt.). Til nå er det registrert rundt 500 gravminner her. Koet kan beskrives som et innlandshav, avskåret fra den nærliggende Valsfjorden i vest med den smale og kulturminnerike landstripen Valseidet. På Valseidet finner vi en av de mest monumentale gravplassene fra eldre jernalder i Trøndelag, med blant annet flere store gravrøyser og en steinsirkel. Hver av gravene inneholder en eller flere begravelser. Fra noen av gravene stammer funn av alt fra praktgjenstander til dagligdagse gjenstander og redskaper, gaver som de døde har fått med seg i graven. Steinsirkelen, som består av åtte reiste steiner, er en type kulturminne det er funnet få av i Trøndelag. I slike sirkler kan det ha funnet sted ritualer og gravlegging.

Rundt Valseidet ligger gravrøysene på nes og bergkoller, og på alle egnede holmer og skjær i fjordarmen Koet. Gravene signaliserte tilhørighet og eiendomsrett til et område, og tolkes gjerne slik at landskapet tilhørte både de levende og de døde. Koet har blitt omtalt som et hellig landskap, hvor forfedrene fra sine graver voktet over fjorden og sine etterkommere. Gravmonumentene ble lagt slik i terrenget at de døde skulle ha utsyn over fjorden. Over det hele ruver fjellet Kopparen.

I dag er området tilrettelagt for ferdsel gjennom turveger som leder inn i et kulturminnerikt område. Rester av kystlynghei og åkerteiger vitner om at landskapet både i dag og i tidligere tider blir og har vært brukt til jordbruksformål. Valseidet og Koet er et kulturmiljø av høy verdi, hvor landskapet og kulturminnene gir tilgang til ulike sider ved en mer enn 2000 år lang historie.

Deler av området er statlig sikret friluftsområde. Valseidet og Koet er listeført som regionalt verneverdig kulturmiljø i Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022–2030, og hele området er angitt som kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse (KULA) av Riksantikvaren.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturlandskap i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.3 Austråttlandskapet og Trondheimsfjordens munning

Fra landskapene rundt munningen av Trondheimsfjorden, som i sagalitteraturen gjerne omtales som Trondheims Mynne, har en i tusener av år kunnet kontrollere både fjordveien inn til de rike Trøndelagsbygdene og den nord-sørgående skipsleia. I de fruktbare sonene rundt munningen ble det derfor etablert et stort antall maktsentra i førkristen tid, som fra middelalder og tidlig nytid endret status til herregårder. Det er i dette maktpolitisk strategiske landskapet vi finner Austrått.

Austråttlandskapet består både av flate partier og et mer kupert landskap i østre del av planområdet. Området avgrenses av fjorden mot sør og av Rusasetfjellet mot nord. Innenfor dette landskapet finnes berg og knoller, åkre og sletter, skog og myr, samt gårder og boligfelt.

Austråttlandskapet er et område med stor tidsdybde. Synlige kulturminner i landskapet har et tidsspenn fra bronsealder (ca. 1700-500 fvt.) og fram til og med andre verdenskrig. Klüwerrøysa ved Austrått camping ble bygd i bronsealderen, mens de såkalte Skjegghaugene dateres til jernalder. Dette er også ett av områdene i kommunen hvor man tidligst tok til med å dyrke jorda. Funn av flintsigder datert til rundt år 1700 fvt. indikerer at det fra denne tida av har vært drevet jordbruk her. Arkeologiske funn fra området har også blitt tolket i retning av at dette har vært et kultisk område i bronsealderen. Fra jernalderen (ca. 500 fvt. -1050 evt.) stammer spor etter bosetting, kokegroper m.m. Bygdeborgen på Borgklinten, Ottersbo, dateres til rundt år 500.

Vi kjenner ikke til gården Austrått historie før den ble lendmannssete ved inngangen til middelalderen, men bosetningsspor tyder på at det har bodd folk her før den tid. Fra 1000-tallet av etableres så den gården som utover i middelalderen og påfølgende perioder skulle få så stor betydning politisk, økonomisk, kulturelt og sosialt. En gammel tradisjon forteller at den gamle herrestuen på Austrått lå på det stedet hvor pyramiden fra 1665 står i dag.

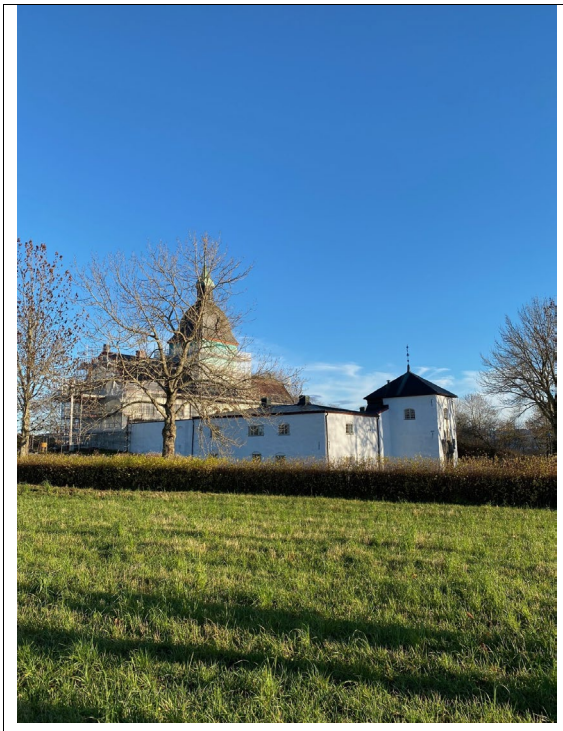
Austråttborgens bygnings- og eiendomshistorie er lang og innholdsrik, og har blitt beskrevet godt i annen tilgjengelig litteratur. Anlegget ble herjet av brann i 1916, trolig som følge av lynnedslag. I etterkant av brannen ble Austråttborgen overtatt av staten, som gikk i gang med å gjenreise anlegget. I dag er det Statsbygg som har ansvaret for forvaltningen av bygningene, mens Nordenfjelske Kunstindustrimuseum/MIST har ansvaret for formidlingsvirksomheten ved borgen.

I landskapet rundt Austråttborgen fins ulike spor etter aktiviteter som har vært direkte og indirekte knyttet til herregården. Plassene Ottersbo og Aune var, foruten av være avlsgårder (underbruk) plasser for herregårdens fiskere på 16- og 1700- tallet. Et naust på gården Aune stammer trolig fra den tida da plassen huset herregårdens fisker. Naustet er i dag i dårlig forfatning, men har en spesiell konstruksjonsteknikk og funksjonshistorie som gjør det til et verdifullt kulturminne.

Herregårdens jeger holdt til ved Rusaset. Det er ikke bevart noen bygninger etter denne virksomheten, men området rundt Rusasetvatnet har en lang historie knyttet til jakt. På midten av 1600-tallet skal

Rusasetvatnet ha blitt demmet opp som vannmagasin for herregårdens møllebruk. Rusasetvatnet ble nedtappet på 1980-tallet, for så å bli reetablert gjennom et stort naturrestaureringsprosjekt i 2014-2017. Prosjektet fikk hederlig omtale og andreplass under kåringen av Europarådets landskapspris i 2024.

I Austråttlandskapet finner man et av fastlands-Ørlandets største bevarte myrområder. Disse er, spesielt i områdene sørøst for Rusasetvatnet, kraftig preget av mange hundreår med torvuttak. Deler av Ørland ble avskoget alt på 1600-tallet, og torv ble et godt alternativ som brenselskilde. Vassmyra som ligger sørøst for Rusasetvatnet mellom Hammarmyra og Røstadhaugan boligfelt er kulturlandskap som fortsatt er svært preget av mange hundre år med torvtaking.

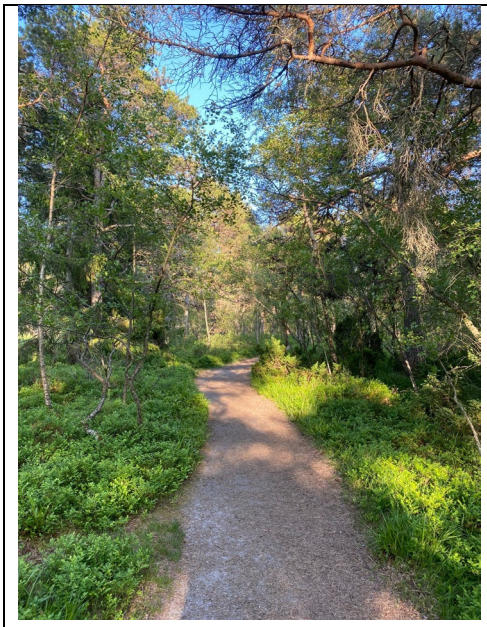
<table>
<tr>
<td> </td>
<td>
  </td>
</tr>
<tr>
<td>Austråttborgen.</td>
<td>Naustet på Aune (herregårdsnaustet) ved Ottersbo og Vangenstein gård.</td>
</tr>
</table>

4.3.1 Austråttlunden

Austråttlunden ble landskapsvernområde i 1975, og omfatter to områder: hagen ved Austråttborgen og selve Austråttlunden. Lunden er et skogområde med spor av landskapstyper fra tida før åkerbruket ble dominerende, og har en lang og sammensatt historie. De flate partiene i Lunden steg opp av havet i bronsealderen, og ble raskt etter dette både skogkledd og tatt i bruk av mennesker.

Austråttlunden ble på 1600-tallet tatt i bruk som jaktpark for herregårdens eiere. Jakt som forlystelse, drevet i lukkede jaktparker, er et fenomen vi kjenner fra middelalder og tidlig nytid. Dette var en del av adelens og de kongeliges livsstil. I en oversikt over inventaret på Austrått fra 1703 går det fram at borgen var full av jakttrofeer.

I Austråttlunden er det mange krigsminner som forteller at lunden var en del av forsvarsverkene rundt Austrått fort. Opprinnelig planla den tyske okkupasjonsmakten å minelegge hele skogen som en buffer rundt fortet. Dette ble ikke gjennomført, og sporene av befestninger i Lunden viser i dag et aldri fullført ytre forsvarsanlegg fra krigens dager. I noen tilfeller finner man til og med tyske antiluftskytstillinger anlagt i gravrøyser fra jernalderen. Dette er et godt bilde på den kulturhistoriske tidsdybden som denne skogen har.

	
Austråttlunden er et landskapsvernområde, godt tilrettelagt med turveger.	Skilting gir opplysninger om lundens historie og naturkvaliteter.

4.3.2 Krigens kulturminner i Austråttlandskapet

Under siste verdenskrig ble Austrått et av de mest befestede områdene i Ørland. Det mest synlige uttrykket for dette er i dag Austrått fort, på Lundahaugen. Fortet var en del av Atlanterhavsvollen, og en viktig brikke i kystforsvaret av innløpet til Trondheim, som var utpekt til å være den tyske marinens hovedbase i nord. Fortet var hovedanlegget i Artellerigruppe Ørlandet, som foruten Austrått bestod av fire andre kystfort i området.

Selve kanonen på Austrått fort er en trippelkanon som opprinnelig var montert på den tyske slagkrysseren Gneisenau. Anlegget består, i tillegg til kanonen, av en stor fjelltunell ("stoll") for lagring av ammunisjon, en antitankbunker, en personellbunker, observasjonspost, nærforsvarsstillinger med dekningsrom, flere tårn for luftvernskyts med mer. Austrått fort er i dag er fredet kulturminne og museum.

Den tyske okkupasjonsmakten rekvirerte også Austråttborgen og anla en fangeleir, hovedsakelig for jugoslaviske krigsfanger, på hver side av den gamle veien mellom borgen og Lundahaugen. Det ble i 1957 reist en minnestøtte over de mange fangene som døde under sitt opphold i denne leiren under krigen.

Det ble også reist et stort antall forlegningsbrakker og annen infrastruktur ved leiren. Lite er bevart i dag bortsett fra det kommunalt eide bygget som seinere har blitt kalt Heimevernsbrakka. Dette huset

ble bygd som kjøkken- og offisersbrakke i den tyske forlegningen på Austrått, men det er uklart om bygningen i sin nåværende form ble reist i sin helhet under krigen eller om den er noe utvidet i etterkrigsårene. Bygningen er uansett det siste store sivile byggverket som står igjen i Ørland fra krigen, og er dermed et viktig kulturminne.

Av andre krigsminner i Austråttlandskapet finner vi en del lagerbygninger for Luftforsvaret, som ligger like nord for Vangenstein gård. Bygningene er i stein og betong. Og ved det gamle vegfaret som leder fra Austrått mot Borgklinten, Borgklintvegen, finner vi pansersperrer i betong, plassert der av den tyske okkupasjonsmakten for å hindre ferdsel av motoriserte kjøretøy langs vegen.

	
Lagerbygninger, trolig bygd under andre verdenskrig, ved Vangenstein.	Offisersbrakka, til daglig kalt HV-brakka, ble bygd i tilknytning til fangeleiren på Austrått.

Austråttområdet er et område hvor kulturminne- og kulturlandskapsverdiene er fullstendig flettet inn i hverandre. Austråttlandskapet ble i 2019 utvalgt kulturlandskap i jordbruket (UKL), valgt ut på grunn av sin lange jordbrukshistorie, store mengder kulturminner og tradisjonelle driftsformer. Både kulturarven og naturen i dette landskapet har som delområder nasjonal verdi, og er angitt som kulturmiljø og kulturlandskap av nasjonal interesse (KULA) av Riksantikvaren.

Hele gårdsnummer 182 foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel med tilhørende retningslinjer. I tillegg foreslås et sterkere vern i form av bestemmelsesområde for det såkalte «kjerneområdet» rundt Austråttborgen.

4.4 Valsøya

Valsøya gård ligger i et kulturlandskap formet gjennom århundrers bruk. Låna er uvanlig stor til å være på en kystgård.

Steingjerdene er viktige elementer i kulturlandskapet.

Valsøya er ei øy med store arealer med kystlynghei, og landskapet bærer preg av husdyrbeiting langt bakover i tid, trolig tilbake til eldre jernalder (ca. 500 fvt. -550 evt.). Øya preges av velholdte kulturlandskap, har gravminner fra eldre jernalder og flere bygninger som er registrert i SEFRAK-registeret. På Valsøya er det et steingjerde som går sørover fra Bekkavika, og avgrenser innmarka fra utmarka i øst. Et steingjerde avgrenser også Storøya fra selve Valsøya, på den smale landtunga som forbinder dem. Steingjerdene er en viktig del av kulturlandskapet her, både som kulturminner og for landskapsopplevelsen.

Valsøya gård framstår i dag som et modernisert tun, plassert i åpen firkant. Alle bygningene her er mye større enn på småbrukene Storøya og Tranøya, og låna er stor til å være på en kystgård. Sommerfjøset og smia fins det i dag bare rester igjen av. Det var i sin tid to bruk på Valsøya, Valsøya gård og Åsheim. Førstnevnte har vært det største, og har hatt to husmannsplasser på Storøya og en på Plassen, dessuten en strandsitterstue på Valsøyneset (i dag fins bare en ruin). Det ble tidligere produsert lin og hamp på Valsøya, og det fins fortsatt rester etter dammer til bruk i denne produksjonen.

På Valan ble det tidligere tørket fisk i forbindelse med Lofotfisket, og man kan fortsatt se stein ligge på berget som spor etter dette. Her er også rester etter et hus som ble brukt i forbindelse med

tørrfiskproduksjonen. På Storøyvalen er det rester etter et dunvær. Her ble det satt opp steinkasser som ærfuglen kunne hekke i. Både dun og egg har vært sanket fra området. Tydelige spor etter torvuttak finnes flere steder på øya i form av torvdammer, og i tilknytning til disse veger som ble brukt for å kjøre torv. Øst for tunet er det funnet håndteiner m.m. i pløyedybde, noe som viser at bosetningen her er gammel.

Valsøyas strategiske beliggenhet, sentralt plassert i leia, er bakgrunnen for at det under første verdenskrig ble opprettet en kystvaktstasjon på øya. Det ble satt opp en telegrafstasjon som blant annet hadde kontakt med Halten, hvor det lå torpedobåter på nøytralitetsvakt. På Haugen på Valsøya ble det reist ei svær mast og et kikkerstativ, og i Borgstua på Valsøy gård ble senderen plassert.

Også under andre verdenskrig ble det opprettet vaktstasjon her, og borgstua ble rekvirert av okkupasjonsmakten. Rester etter masta fins fortsatt på øya, mens borgstua brant ned under krigen. På Brandhaugen fins spor etter en tysk vaktstue. Over Vallersundet gikk det tidligere en taubane, og festene etter denne vises tydelig.

Valsøya utgjør et rikt og sammensatt kulturmiljø, hvor kulturminner fra ulike perioder og med ulike funksjoner fins side ved side. Sammenhengen mellom bruken av landskapet og kulturminnene kommer godt fram, noe husdyrbeiting og skjøtsel av kystlynghei bidrar til.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.5 Vallersund handelsted

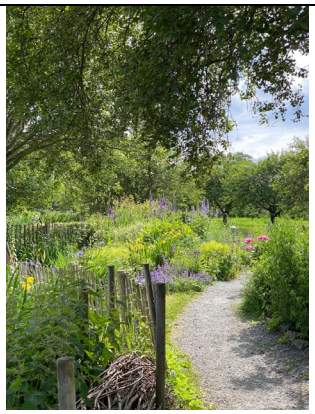
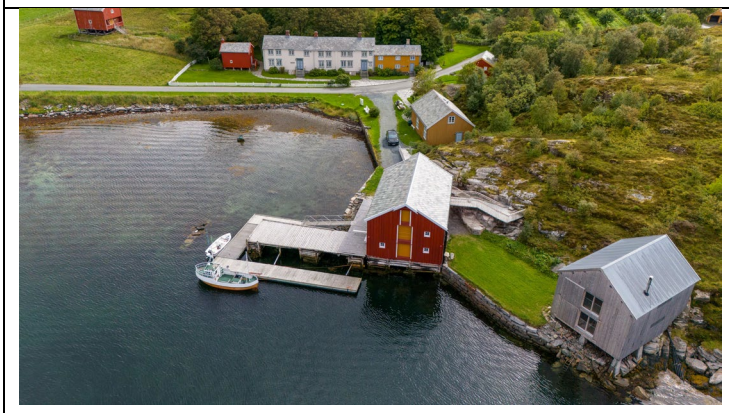
Vallersund gård var blant de siste gjenværende handelsstedene på Trøndelagskysten. På 1600-tallet skal Trondhjems Hospital ha brukt et hus i Vallersund til noen av sine spedalske pasienter. Det samme huset ble seinere tatt i bruk som fattighus. Fra slutten av 1700-tallet vokste så Vallersund fram som handelssted. I tillegg til den bevarte bebyggelsen med våningshus, borgstue, krambod, sjøbod og stabbur, som ble fredet i 1974, fantes det tidligere også bakeri, fisketørkeri, naust, pakk- og ishus, ekspedisjonslokaler og skipsverft.

Etter den økonomiske depresjonen på 1930-tallet, to verdenskriger og endring av transporten fra kyst til inn i landet, ble handelsvirksomheten redusert og etter hvert lagt ned. Fremdeles var Vallersund Gård dampskipshavn for lokalbåten fra Trondheim til Namsos, til biltrafikken og Hurtigruta tok over frakt av mennesker og gods på 1970-tallet.

Handelsstedet Vallersund gård ble fredet av Riksantikvaren allerede i 1974. Bruk av en bygningsmasse med sterkt vern, tilpasset dagens behov og komfort er ikke alltid like forenlig, men på Vallersund Gård er opplevelsen av bygningenes historie, bruk og innbyrdes sammenheng i stor grad bevart og til stede. Vallersund gård er i dag en Camphill-landsby, et helhetlig bo- og arbeidsfellesskap for unge og voksne med særlige omsorgsbehov.

Vallersund gård er et verdifullt og godt ivaretatt bygningsmiljø, som inngår i et kulturlandskap som holdes godt i hevd. Kystgårdsmiljøer av denne typen har stor verdi, og på Vallersund er tidligere tiders bruk av bygninger og landskap fortsatt lesbart. Dette gjør Vallersund gård og området omkring til et verdifullt kulturmiljø, og et godt eksempel på at vern gjennom bruk er til fordel for både bygninger og kulturlandskap.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

	
Det gamle handelsstedet Vallersund drives i dag som en Camphill-landsby. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.	Vallersund gård er omgitt av et velholdt kulturlandskap.
	
Skipstrafikken var avgjørende for Vallersunds posisjon som et viktig handelssted på Trøndelagskysten. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.	Mange av bygningene i Vallersund ble fredet allerede i 1974. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

4.6 Fiskeværet Uthaug

	
Uthaugsgården med Uthaug havn i bakgrunnen. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.	Naustene langs Sjøgata på Uthaug. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

Fra andre halvdel av 1700-tallet begynte man å stykke ut mindre gods fra det store Austråttgodet. I store deler av Ørland kommune finnes spor etter denne oppstykkingen i smågods. Uthaug ble stykket ut med en rekke leilendingsbruk til Anton Ulrik Holtermann i 1774. Det er trolig denne som har gitt navn til gården Ulriksborg, og dette kan ha vært den første hovedgården i det lille godskomplekset. Senere ble sentrum for det lille godset flyttet til den nåværende Uthaugsgården, og eiendommen ble utviklet til et regulært fiskevær etter mønster vi i dag mest kjenner fra Nord-Norge.

Uthaugsgården ble utvidet til en herskapelig væreiergård og tomter ble lagt ut for strandsittere langs stranden. Konsentrasjonen av disse danner fortsatt det som i dag kalles Sjøgata, og bukta utenfor denne var fram til 1920-tallet stedets havn. I tillegg lå det spredt strandsitterbebyggelse langs den nåværende Havneveien, og langs stranda fra Skarbukta til det fortsatt eksisterende strandsittermiljøet på Nesset.

Mellom 1912 og 1924 ble den nåværende Uthaug havn bygget av væreierfamilien. Dette ble da en av Trøndelags beste fiskerihavner. Uthaug som fiskevær utviklet seg til et konsentrert landsbypreget miljø fram til de tidlige etterkrigsårene da havna, strandsitterhusene, butikken, postkontoret, fiskemottaket og de øvrige tomtene på stedet ble solgt fra væreiergården. Siden har Uthaug utviklet seg som et regulært tettsted i Ørland. På tross av at fiskeværet gikk i oppløsning som eiendom er dette kulturmiljøet fortsatt godt bevart. Uthaugsgården drives i dag som et museum med en rikholdig samling knyttet til et fiskeværs drift og en væreierfamilies levesett.

Bryggemiljøet i Uthaug havn utgjør viktige element i kulturmiljøet, selv om flere brygger har blitt revet de siste 30 år for å gi plass for industri, pluss at noen mangler etter en brann i 2020. Noen av bryggene som i dag vender mot Uthaug havn ble flyttet fra den eldre havna i 1920-årene. De fleste, som den store Guldteigbrygga, ble imidlertid bygget i mellomkrigstiden.

Det er i dag vanskelig å se helheten i fiskeværet Uthaug da området mellom Uthaugsgården, Sjøgata og havna har blitt fortettet med boliger. På tross av dette er Uthaug et godt bevart fiskevær, da de fleste bygningsmiljøene som knyttet seg til værets særegne driftsform er intakt.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.6.1 Guldteigbrygga

Guldteigbrygga på Uthaug.

Guldteigbrygga er et viktig element i kulturmiljøet i havna på Uthaug.

Guldteigbrygga ble bygd i årene 1936-37 av Oscar Guldteig, med bruk av materialer fra Trøndelagsutstillingen i Trondheim i 1930. Fram til krigen ble brygga brukt til ulike sjøbaserte aktiviteter, som salting av sild, hval- og brugdefangst, samt sandfrakting.

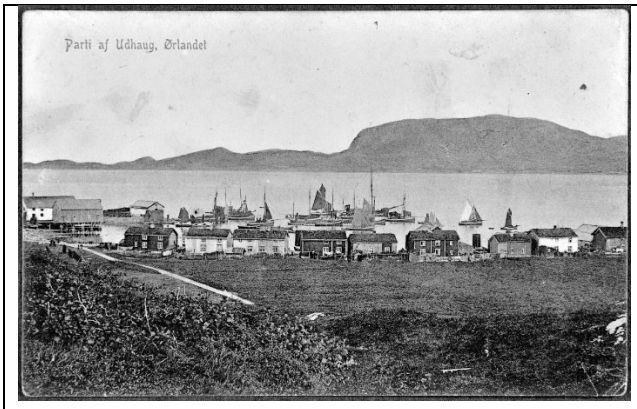
Den tyske okkupasjonsmakten rekvirerte brygga under andre verdenskrig, og fra oktober 1941 til april 1942 ble den brukt som fangeleir for sovjetiske krigsfanger. I september 1941 kom det som trolig var den første krigsfangegruppen, 195 sovjetiske krigsfanger, til Ørland med transportskipet Phönizia. De ble forlagt under det som beskrives som svært kummerlige forhold i Guldteigbrygga, eller "Dødshuset" som fangene selv kalte det. I løpet av vintermånedene i 1941-42 døde 60 av fangene, de fleste av sult, frost og sykdommer. Noen ble også slått i hjel av tyske fangevoktere. De sovjetiske krigsfangene arbeidet i første rekke på flyplassen, som var under oppbygging. I 1942 ble de som var igjen av denne fangegruppen sendt fra Uthaug, og etter hvert plassert i leire rundt omkring i landet.

I etterkrigstida, fram til 1990-tallet, ble brygga igjen tatt i bruk av familien Guldteig. Fra 1991 disponerte så Kjeungen kystlag Guldteigbrygga, og sørget for rydding, vedlikehold og drift. Brygga eies i dag av Guldteigbrygga AS, og brukes til ulike kulturformål.

Guldteigbrygga er, både som enkeltstående kulturminne og som del av kulturmiljøet på Uthaug, et bygg som gir tilgang til flere sider ved kommunens historie. Brygga er den eneste gjenværende av flere fangeleirer som fantes på Ørlandet under krigen, og rommer en omfattende samling gjenstander og dokumentasjon fra krigsårene. Guldteigbrygga vitner også om den lokale kystkulturen og Uthaugs historie som fiskevær.

Guldteigbrygga er et viktig kulturminne i det området på Uthaug som foreslås omfattet av hensynssone kulturmiljø.

4.7 Sjøgata, Uthaug

Gamle Uthaug havn og strandsitterstuer langs Sjøgata. Foto: Museet Kystens arv, hentet fra Digitalt Museum (digitaltmuseum.no)

Sjøgata slik den fremstår i dag.

Langs stranda sør for det gamle havneområdet på Uthaug ligger eldre strandsitterstuer på rekke langs stranda og Sjøgata. De fleste husene ble satt opp på leid grunn under væreeiergården Uthaug og skriver seg fra siste halvdel av 1800-tallet, men enkelte er også eldre. Husene er oppført i tømmer i en og en halv etasje, med en grunnflate på rundt 50-60 m2, og kan karakteriseres som typiske nordlandsstuer. Flere av tømmerhusene har påbygg i bindingsverk, ofte med opprinnelig funksjon som torvskjå. Stuene langs Sjøgata er bordkledd og malt i ulike farger, noe som skaper et spill i bygningsmiljøet.

Bebyggelsen i Sjøgata danner et viktig kulturmiljø, og har stor lokal og regional betydning. Sjøgata ble, i henhold til bygningsloven av 1965 § 25 pkt. 6, regulert til spesialområde antikvarisk område allerede i 1970.

Ved utarbeiding av reguleringsplanen i 1992 påpekte bygningssjefen at selv om bebyggelsen i Sjøgata var belagt med restriksjoner, så må det innrømmes «at deler av 'vedlikeholdet' som er foretatt på bebyggelsen opp gjennom årene har vært mindre heldig, f.eks. innsetting av vinduer med 'falske' sprosser». Det ble foreslått å utarbeide konkrete planer for rehabilitering av deler av bebyggelsen. En slik plan ble aldri realisert, og utviklingen beskrevet av bygningssjefen har gått sin gang. Bebyggelsen i Sjøgata-området er preget av det, men innehar fremdeles kvaliteter. Det er derfor et presserende behov for bedre og tydeligere planbestemmelser for bevaring av bygningsmiljøet og de antikvariske verdiene. Det bør også gjennomføres en registrering av bebyggelsen i Sjøgata.

Sjøgata foreslås omfattet av bestemmelsesområde for vern av bygningsmiljø i kommuneplanens arealdel.

4.8 Hellem Meieri

Kulturmiljøet rundt Hellem meieri inneholder mange spor etter infrastrukturen knyttet til meieridriften. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

Hellem meieri er i dag i privat eie. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

Hellem var, særlig fra slutten av 1800-tallet, et knutepunkt i det omkringliggende distriktet. Dette kommer først og fremst av Nes kirke, Hellem Meieri og ekspedisjonskaia, samt landhandelen.

Meieriet på Hellem ble innviet i 1899. Før meieridrifta kom i gang produserte bøndene smør hjemme på gårdene. Etter at meieriet ble satt i drift ble det opprettet faste melkeruter, og bøndene fikk oppgjør for levert melk til meieriet. Hellem Meieri var primært et smørmeieri, og var i drift til 1963.

I området rundt Hellem Meieri finner vi flere spor i landskapet etter bygninger og annet som har inngått i infrastrukturen til meieriet. Av særlig betydning var Hellem Skipsekspedisjon, med kai hvor namsosbåten la til. Fra kaia ble smøret fra meieriet skipet ut. Det fins også en dam som i sin tid fungerte som meieribrønn, og i et av nabohusene til meieriet var det en landhandel. Husmannsplassen Brekkan inngår også i kulturmiljøet på Hellem, som inneholder historiske elementer fra ulike perioder og av ulik karakter. Den tidligere meieribygningen er i dag i privat eie.

Ved Nes kirke finner vi Hellemsvetta, av folk på Nes også kalt Vettahaugen (navneleddet “vetta”/vete betyr varde), som kan ha fått navnet sitt i vikingtida. Ifølge sagaene bestemte kong Håkon den gode at det skulle anlegges veter langs hele kysten. I ufredstid skulle en vardevakt tenne et bål for å varsle leidangsflåten.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.9 Nøkkelhaugen og Vorphaugen

Vest for tettstedet Uthaug ligger en av Trøndelags største gravrøyser fra bronsealderen, Nøkkelhaugen. Røysa har en diameter på rundt 35 meter og en høyde på opptil 3 meter. Navnet Nøkkelhaugen er trolig en omskriving av den gammelnorske formen «Mikillhauginn», som betyr «Storhaugen». Både størrelsen og beliggenheten på en høy bergknaus mot skipsleia er spektakulær.

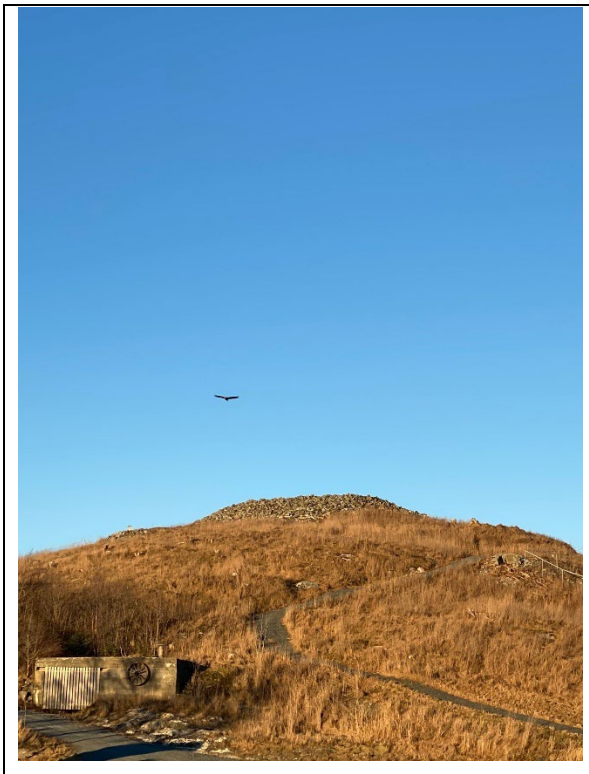
Røysa ligger i «vegkrysset» mellom kystleia og tverrforbindelsen inn Trondheimsfjorden. Den dominerer det åpne og flate terrenget rundt og den kan også ha blitt brukt som seilingsmerke i eldre tid. Røysa ligger tronende i landskapet, for å se og bli sett av alle forbipasserende til lands og til vanns.

På samme bergknaus finnes flere skytterstillinger av oppmurt stein, dekningsrom, hvilestillinger, løpegraver og bunker. Det var også tiltenkt storbunker for radiolink etter byggeplan 1944-45. Ved Skaret gård fins restene etter en L3-stilling fra andre verdenskrig.

På Vorphaugen finner vi et nærforsvarsanlegg bygd under okkupasjonen 1940-1945. Det består av 3 skytterstillinger forbundet av løpegrav og underjordisk bunker. Anlegget er tildekket utvendig av sprengt stein som dekningsmasser. Bunker, skytterstillinger og deler av løpegrav består av betong; ellers er det benyttet betong iblandet sprengt stein eller ren tørrmur. På sørsiden av Vorphaugen er også en trapp i betong, med 18 trappetrinn.

Like sør for Nessaveien finnes en sekskantet bunker med sirkulær skytterstilling (Ringstand). Her er også stilling for maskingevær av ukjent byggetype, men sannsynligvis er det en L-konstruksjon (Luftwaffe). Det skal være fire slike i Ørland og fire ved Lade i Trondheim, samtlige i nærheten av flyplasser.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

	
Nøkkelhaugen, flankert av ei ørn.	På Vorphaugen, like nord for Nøkkelhaugen, finner vi bunker, skytterstillinger, deler av løpegrav samt denne trappa i betong. I det fjerne skimtes det fredete Kjeungskjæret fyr.

4.10 Tinboden, Bjugn kirke og prestegården

Kulturmiljøet rundt Tinboden i Bjugn omfatter en rekke bygninger med ulike funksjoner. Bjugn kirke og kirkegården, den tidligere prestegården, ulike bygninger knyttet til den tidligere sildoljefabrikken, naust og notheng m.m. I området finner vi også spor fra andre verdenskrig, blant annet en sprengningskommando (Ramberget), to panservernkanoner og områder for infanteristillinger.

Navnet Tinboden (andre skrivemåter er Tinnbua og Tindbod) viser opprinnelig til betegnelsen tiende, «tiendeboden». Tienden var den avgiften alle måtte betale til kirka, og tilsvarte en tiendedel av avlingen. En tiendebod var med andre ord et sted hvor man oppbevarte de produktene som tienden ble betalt med (korn, fisk, skinn m.m.).

Bygningen nede ved sjøen, som til daglig omtales som Tinboden, ble opprinnelig reist som fabrikkbygning for AS Tinbodens Sildolje og Kraftfôrfabrikk, etablert av Jacob C. Lund i 1907. Fra samme tid stammer disponentboligen, som ligger i lia litt ovenfor fabrikken, mens et toetasjes lagerbygg ble bygd i 1918. Lund begynte med koking og pressing av sild i båt før fabrikken i Tinboden ble bygd. Øst for fabrikken ble det bygd et salteri som skulle brukes til sildesalting, men som ble benyttet som lager. Driften av sildoljefabrikken opphørte i 1948. Senere ble det etablert en betongfabrikk her, og i dag brukes området til sandlast.

Bjugn kirke slik den står i dag er reist tidlig på 1950-tallet, og er en kopi av den første kirka fra 1637. I 1633 ga kong Kristian IV tillatelse til å oppføre kirke i Bjugn. Bygginga av den første kirka ble delvis finansiert av inntektene fra de rike sildefiskeriene i Bjugnfjorden i første halvdel av 1600-tallet. Kirka fra 1637, som var ei laftet korskirke, ble truffet av lynet og brant ned i 1952. Etter dette ble det bygd ei kopikirke etter tegninger av John Tverdahl, og den ble vigslet i 1956. Kirka og kirkegården inngår i det kulturmiljøet som vi i dag kjenner som Tinboden, det samme gjør prestegården.

Kulturmiljøet rundt Tinboden omfatter bygninger og installasjoner som gir tilgang til ulike sider ved samfunnslivet: kirke, kirkegård og prestegård, flere bygninger og spor etter næringsvirksomhet og installasjoner fra andre verdenskrig. Det er nettopp mangfoldet og helheten i kulturmiljøet som gjør området interessant.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

<table>
<tr>
<td> </td>
<td> </td>
</tr>
<tr>
<td>Bjugn kirke og området rundt Tinboden sett fra Bjugnfjorden. Foto: Karin H. Størseth.</td>
<td>Salteriet en del av kulturmiljøet rundt Tinboden.</td>
</tr>
</table>

	
Tinboden har vært sentralt for fiskeriene i Bjugnfjorden.	Stue på Ustaberget, ved Tinboden.

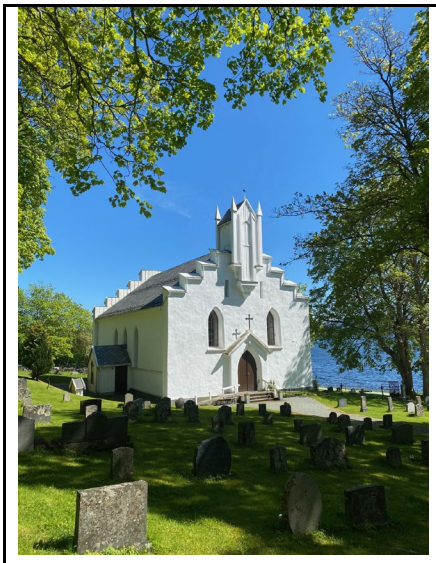
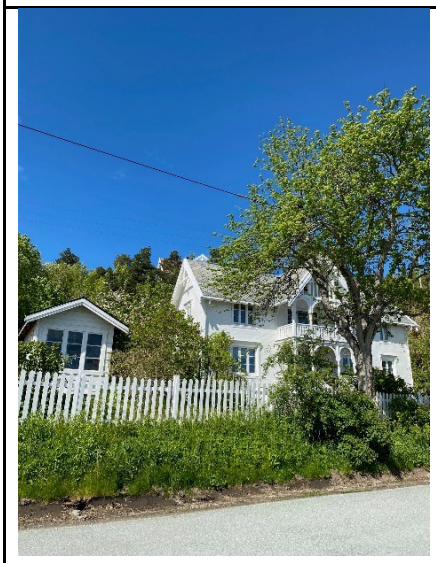
4.11 Høybakken og Hegvik kirke

Høybakken var fram til 1964 kommunesenter i Stjørna, med lensmann, landhandel, bakeri, dampskipsanløp og fiskehavn. Langs vegen finner vi en blanding av eldre og nyere bebyggelse, hvor noe av den nyere bebyggelsen har tatt opp i seg elementer fra den eldre. Slik får vi et lite og uensartet, men likevel sammenhengende bygningsmiljø.

Hegvik kirke sto ferdig i 1858, og er ei langkirke bygd i stein, i "Håkonhall-stil". Kirka er tegnet av C.M. Riiber og Christian H. Grosch. Kirka har plass til 300 mennesker, og var da den ble bygd hovedkirke for tidligere Stjørna kommune. Nordøst for kirka ligger prestegården og den tidligere boligen for klokkeren, på gården Hegviks grunn.

Høybakken med Hegvik kirke og prestegården utgjør samlet et kulturmiljø av stor kulturhistorisk verdi. Bygningene langs vegen er av ulik alder og utforming, men bygningsmiljøet framstår likevel samlet. Flere velstelte hager bidrar til å binde området sammen slik at det oppleves som en helhet. Sammen med kirka, prestegården og den tidligere boligen for klokkeren framstår området ved Høybakken og Hegvik kirke som et kulturmiljø med stort historiefortellende potensiale.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

	
Hegvik kirke.	Høybakken er et sammensatt, men likevel helhetlig kulturmiljø.
	
Villa på Høybakken.	Prestegården til høyre, klokkerbolig til venstre.

4.12 Vika, Lysøya

	
Et av småbrukene i Vika.	Små uthus vitner om et beskjedent jordbruk.

I Vika på Lysøya ligger flere småbruk på en lysning mellom svabergene, i ei lun vik. Noen av husene er bygd på stedet, andre er flyttet hit. Det siste gjelder f.eks. gnr. 71 bnr. 54. Våningshuset her, tømmerkassen er datert til rundt 1850, ble først flyttet fra Åfjord til Lysøysund. Senere ble det fløtet til Vika og satt opp der. Våningshuset var delt i to, og i den ene delen holdt geitene til.

Små uthusbygninger forteller om et beskjedent jordbruk, og kombinasjonen fiskerier og jordbruk har vært næringsvegen for de som bodde i Vika. I dag består området av hus som brukes til fritidsboliger, de siste fastboende flyttet herfra på 1990-tallet. Området framstår velholdt, og bygningene vitner om den fiskebondeøkonomien som har vært vanlig i store deler av kyst-Norge.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.13 Bakeriet på Beian

Det tidligere bakeriet på Beian brukes i dag som fritidsbolig.

Fine detaljer er godt ivaretatt på huset.

Huset er bygd i 1860, og er oppført i tømmer. Det lå opprinnelig under gården Nerbakken, men ble i 1872 skilt ut fra hovedbruket. Huset ble bygd av handelsmann og baker Gjert Christian Berg. Tradisjonen med bakeri på Beian går imidlertid lenger tilbake i tid. Allerede i godseier Knut Henrik Holtermanns tid (1786-1857) ble det drevet gjestgiveri, bondehandel og bakeri her.

Bakeribygningen slik den står i dag stammer fra 1860, og med unntak av en påbygd terrasse på husets framside er eksteriøret godt tatt vare på. Bakeriet er et vitnesbyrd om ei tid da Beian var et sted med ulike servicefunksjoner. Dette er den eneste bevarte bakeribygningen i Ørland kommune.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.14 Sjømannens gjestebok på Kommersøya og Kalvholmen, Kråkvåg

	
Rund figur risset i berget, mulig kompassrose.	Inskripsjon i berget: “Oss he spist.”
	
Kommersøya sett fra Kråkvågøya.	Utsikt til Kalvholmen fra Kommersøya.

På Kommersøya, ei av Kråkvågøyene, finner vi på toppen av øya berg med navn, tegn, årstall og hele setninger risset inn. Berget, som ut fra de innrissede årstallene har vært i bruk i over 350 år, har blitt karakterisert som “sjømannens gjestebok”. Bergflaten med ristningene ligger på toppen av Kommersøya, sør for selve Kråkvågøya.

I tillegg til ristningene på Kommersøya, finnes det tilsvarende spor på Kalvholmen. Her er det registrert en lokalitet med bokstaver, tall og geometriske figurer som er risset inn i både horisontale og vertikale bergflater, som ligger på og rundt den høyeste bergkollen. Det meste av holmen er overgrodd av lyng- og gresstorv, med bare enkelte partier med eksponerte bergflater. Selv om det ikke er observert årstall på Kalvholmen, er det grunn til å tro at ristningene også her kan stamme fra samme periode som på Kommersøya.

Ristningene har vært kjent lenge, og ble allerede på 1920-tallet undersøkt, på initiativ av Videnskabsselskabet i Trondheim. I 1985 ble det foretatt arkeologiske registreringer på Kråkvåg i forkant av bygging av militære installasjoner, og ristningene på Kommersøya ble da undersøkt av arkeologer fra Vitenskapsmuseet. Berget med ristningene var på dette tidspunktet dekket av nærmere 40 cm med torv, som ble fjernet i et omfang av 25 kvadratmeter. Flere årstall og andre inskripsjoner

ble da avdekket. Samlet spenner årstallene som er funnet på berget her fra 1575 til et stykke inn på 1920-tallet.

I tillegg til årstall, navn og ulike andre tegn er det avdekket en rund figur som ser ut som en kompassrose eller peileskive. Peileskiver eller kompassroser i berg fins på flere kystnære lokaliteter i Norge, og på Sørlandet er dette et utbredt fenomen.

I sundet mellom Kommersøya og Kalvholmen er det også registrert en marin lokalitet som ytterligere underbygger områdets lange bruk i sjøfartssammenheng. Her er det påvist en ankringsplass, og i områder som er frie for sand er det funnet gjenstander datert fra 1500-tallet og fram til 1900-tallet, med hovedvekt på 1800-tallet. Blant funnene er keramikk, fajanse, porselen, stentøy og krittpiper, som tolkes som brekasje fra oppankrede skip. I tillegg er det registrert en ballastrøys lokalisert mellom en linje av to fortøyningsbolter i jern på østsiden av Kommersøya.

Maritime ristninger av den typen vi finner på Kommersøya og Kalvholmen har vi relativt få spor etter langs kysten av Midt-Norge, men mye tyder på at det på naboøya Storfosna har funnes noe liknende. Gerhard Schøning skrev i sitt topografiske verk fra 1770-årene om ristninger på Valberget, en høy bergknaus som ligger umiddelbart nord for Storfosen gods. Fra den 27 meter høye bergknausen har man fin utsikt mot Vågen, havna på Storfosna. Valberget er i dag så overgrodd med vegetasjon at det har vist seg vanskelig å finne små ristninger i bergflaten.

Ristningene på Kommersøya og Kalvholmen åpner for spørsmål om hvilken rolle Kråkvåg har hatt for sjøfarten fra slutten av 1500-tallet og fram til første del av 1900-tallet. Den sentrale plasseringen i leden, og gode havneforhold, må være en vesentlig del av forklaringen. Det samme gjelder for Storfosna, havna i Vågen er kjent for å være godt skjermet og beskyttet. Navnet Kommersøya kommer av “commerce”, som betyr handel eller handelssamkvem. Det tyder på at det har vært drevet handel her.

Ristningene på Kommersøya og Kalvholmen, og tradisjonen om liknende ristninger på Storfosna, gjør det rimelig å spørre om hvor langt tilbake i tid havnene på disse øyene har vært brukt og om deres rolle i handelen langs kysten. Ristningene er i seg selv sjeldne kulturminner, i hvert fall i vår del av landet, og gir tilgang til en del av historien som andre kilder ikke gir. Det er viktig at de både tas vare på og blir formidlet på en måte som ikke forringer deres kulturhistoriske verdi.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.15 Naustet på Vasøya

Naustet på Vasøya. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

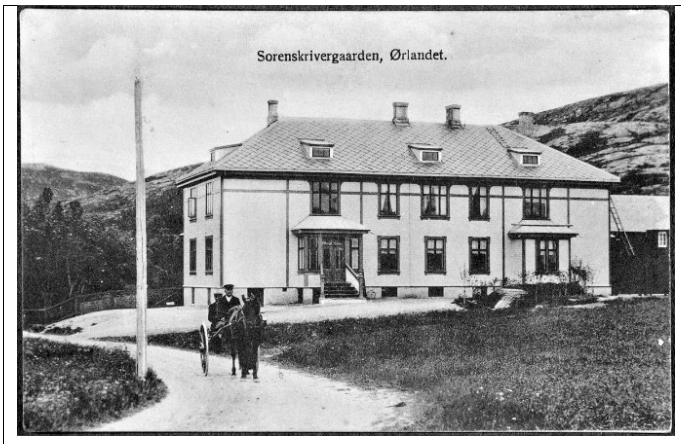

Vasøya hadde tidligere mye næringsvirksomhet knyttet til fiskerinæringen. Foto: Mari Lauvheim Lyshaug, Ørland kommune.

Laksbrygga på Bryggskjæret ved Vasøya antas å være fra 1700-tallet, og er et gjenstående element i et kulturmiljø som har vært sterkt preget av fiskerinæringen. Den karakteristiske bygningen med torvtak har høy aldersverdi og utgjør et viktig landskapselement på Vallersund.

Bryggskjæret foreslås omfattet av hensynssone med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

4.16 Sorenskrivergården på Berg, Opphaug

Sorenskrivergården på Berg. Foto: Fosen bildearkiv, hentet fra Digitalt museum (digitaltmuseum.no)

I den tidligere sorenskrivergården på Opphaug er det i dag barnehage.

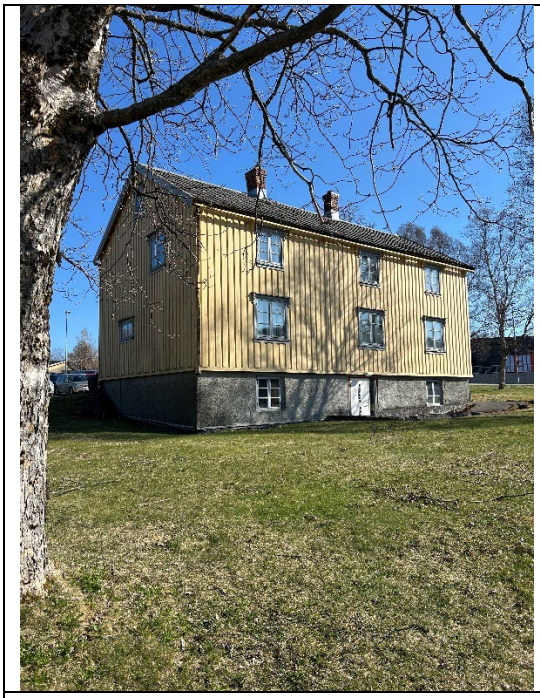
Embetsgård, lokalt kalt «Skrivargården». Eiendommen ble kjøpt og tatt i bruk som sorenskrivergård i 1846. Den første sorenskriveren var Fredrik Sommerfeldt Weidemann, som virket fra 1840 til 1875. Sorenskriverkontoret flyttet til Brekstad i 1964.

Den eldste hovedbygningen på skrivargården ble flyttet og oppført på Mikkelhaugen. Ny hovedbygning skal være oppført i 1907/1908, og inneholder hele 21 rom. Under andre verdenskrig ble den rekvirert av tyskerne til sykehus. Fjøs og stall ble oppført i 1848, låve og stabbur, forpakterbolig og vognbu er bygd senere.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

Kulturmiljø i Bjugn sentrum

4.17 Botngården

Våningshuset på Botngård er en av få gjenværende eldre bygninger i Bjugn sentrum.

Ved krysset Alf Nebbs gate og Arnfinn Astads vei ligger et tidligere eldre våningshus på eiendommen Botngård. I følge SEFRAK-registeret (registrerte bygninger fra før år 1900) er våningshuset oppført 1876-80, men flyttet til nåværende plassering i 1937. Dette er en av kun fire gjenværende bygninger i Bjugn sentrum som har så høy alder. Sammen med bekkedraget, den gamle vegen og de store lønnetrærne, som trolig var en del av en tidligere allé, er dette stedet et lite kulturmiljø som vurderes å ha stor verdi for lokalsamfunnet. Den historiske referanseverdien av dette miljøet ansees å være spesielt viktig.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

Kulturmiljøer i Brekstad sentrum

4.18 Viklem - Ørland kirke, prestegården og området rundt

Ørland kirke, akvarell av Thomas Bodom, 1826. Yrjar Heimbygdslag.

Middelalderkirken troner ved siden av gravhaugen fra jernalderen på et høydedrag med utsyn over sjø og landskap.

Området rundt Ørland kirke er rikt på kulturminner fra ulike perioder. De mest synlige er kirka, den store gravhaugen kloss inntil kirka og prestegården. Arkeologiske undersøkelser har også gitt funn som understreker tidsdybden i dette landskapet: stolpehull, kokegroper, gravfelt og spor etter flere bygninger fra førhistorisk tid, samt et langhus fra middelalderen.

Ørland kirke ble bygd på gården Viklems grunn, og stammer trolig fra 11-1200-tallet. Kirka gikk da under navnet Viklem/Veklem kirke, og var en av steinkirkene som ble reist i det gamle Nordmørefylke. Kirka har ikke vært gjenstand for bygningsarkeologiske undersøkelser, men spor etter marmorstein i nordportalen i skipet og i korvinduet mot sør tyder på at kirka er del av den såkalte marmortradisjonen på Mørekysten. Kirka slik den står i dag er sterkt preget av reparasjoner og ombygginger etter branner på 17- 1800-tallet. Den delen av kirkegården som ligger nærmest kirka er fra middelalderen.

Kirkegården rundt Ørland kirke er omkranset av et sirkelformet steingjerde. Vi finner slike ved noen ganske få av landets middelalderkirker, og sirkelformete steingjerder er kulturminner av stor verdi. Runde eller ovale kirkegårder finner vi, når vi ser landet under ett, gjerne i områder hvor det også er funnet irske importsaker eller steinkors av irsk eller engelsk type. Det er mulig de er spor etter tidlige keltisk-kristne menigheter som har eksistert før den konge-initierte kristningen skjøt fart rundt år 1000.

Nå vet vi at runde eller ovale former var velkjente elementer i den norske byggeskikken også lenge før kirka etablerte seg i landet, eksempler på dette er sirkelformede steinsettinger fra jernalderen, gjerne knyttet til gravminner. Runde eller ovale former på kirkegårder har derfor ikke representert noe vesentlig nytt i arkitektonisk sammenheng, snarere har man bygd videre på eksisterende tradisjoner. Det runde kirkegårdsgjerdet ved Ørland kirke kan ikke uten videre tas som tegn på irsk-keltisk innflytelse, de kan like gjerne bygge på hjemlige tradisjoner. Formen sier heller ikke i seg selv noe om alderen til hverken kirka eller kirkegården. At det er et nokså uvanlig fenomen, er likevel klart. I Trøndelag finner vi ellers runde kirkegårder på Lade i Trondheim og Stavå i Oppdal.

	
Viklemshaugen er en av de største registrerte gravhaugene i sørlige deler av Trøndelag.	Ørland kirke og prestegården inngår i et kulturmiljø med stor tidsdybde.

Gravhaugen ved Ørland kirke stammer fra jernalderen, og er en av de største gravhaugene i de sørlige delene av Trøndelag. At kirka ble bygd tett på et førkristent gravminne, slik som vi finner det både i Ørland og f.eks. på Alstahaug i Skogn, åpner for interessante spørsmål om overgangen fra førkristen tid til kristen middelalder.

Det har i fagmiljøene vært ført omfattende diskusjoner om bygginga av de tidlige middelalderkirkene ved overgangen fra hedendom til kristendom innebar brudd eller kontinuitet med eksisterende tradisjoner. Bygde man kirka kloss inntil gravhaugen fordi man ønsket å videreføre tradisjoner knyttet til stedet, eller var det for å markere tydelig at en ny religion og samfunnsorden hadde tatt over?

Ved Ørland kirke er det i tillegg til den store gravhaugen og gravfelt funnet spor etter to hallbygninger, der den ene har stått til et godt stykke inn i middelalderen. Hallen ser ut til å ha hatt en spesiell rolle i det førstatlige samfunnet. I jernalderen var politiske, sosiale og religiøse funksjoner sammenvevd. Hallbygninger finner vi i tilknytning til bygdenes sentralgårder eller maktsentra, på det vi gjerne omtaler som høvdingseter. Her samlet høvdingen eller stormannen sine menn til alt fra kultfester til politiske rådslagninger. De hallbygningene det er funnet spor etter i Norge finnes svært ofte i tilknytning til kirkesteder fra middelalderen. Mens stormennene manifesterte seg og sin makt med store gravhauger og haller i førkristen tid, fikk kirkene rolle både som religiøst samlingssted og statusmarkør i kristen middelalder. Det er i lys av dette vi må tolke sporene etter hallbygningene på Viklem.

Prestegården er en viktig del av kulturmiljøet rundt Ørland kirke. Huset som står der i dag er bygd i 1911, men første gang prestegården på Viklem nevnes i skriftlige kilder er i 1589. Da den nåværende presteboligen ble reist i 1911, ble materialer fra en eldre tatt ned og brukt i andre bygg, på henholdsvis Reksterberg og Fagereng på Flatnes. Fagereng er nå flyttet til den nye bydelen Vipetangen, som er under oppbygging på Brekstad.

Både presteboligen fra 1911 og hageanlegget rundt huset vurderes å ha høy kulturhistorisk verdi. Det samme kan sies om hele området som omgir Ørland kirke, med kirkegård og steingjerde, og jordene som omgir kirka og gravhaugen. Med sin sentrale plassering i landskapet, på et lite høydedrag med

god utsikt over munningen av Trondheimsfjorden, er dette et kulturmiljø som forteller om makt og religiøs kult både i førkristen tid og i seinere perioder.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.19 Ørland meieri (Republikken)

I 1878 reiste bondesamvirket meieriet på Brekstad, og dette meieriet tok over funksjonene til det tidligere herregårdsmeieriet på Austrått. Komplekset består av et administrasjonsbygg og produksjonsbygg, som er den toetasjes lånaktige bygningen i midten med brukket valmtak, og et rent produksjonsbygg, som er den T-formede bygningen til venstre for hovedfløya med kvadratisk endebygg med pyramidetak mot sjøen. Den nå revne tverrfløyen mot parken i mur dannet den andre fasaden i komplekset. Dette anlegget kom til etter en arkitektkonkurranse i 1914, og ble tegnet av meierikonsulent E. E. Wold og arkitekt Gunnar Stabell. Den nærmeste enden av fløyen med teglpipen ble også bygget i 1914, men dette opprinnelige fyrhuset ble i 1955 forlenget til sin nåværende lengde og ble anleggets nye ysterifløy.

Stabell og Wolds T-formede bygning ble sterkt endret i 1977 da tverrfløyen mot Yrjars gate ble revet og erstattet av en blikkhall. I dag er også denne blikkhallen revet, og endeveggen på langfløyen mot Yrjars gate er forblendet med malt panel.

Det er av stor betydning for en by som skal vokse og fortettes at historiebærere i form av bygg og miljøer ivaretas. Meieriet omfattes av en egen hensynssone i områdeplan for Brekstad sentrum. I tillegg er deler av meierikomplekset gitt et juridisk bygningsvern i sentrumsplanen. Dette gjelder Meieriets eldste deler tegnet av Stabell og Wold i 1914, det vil si hovedfløy med brukket valmtak og tverrfløy med pyramidetak mot Havnegata og med bordkledd ende mot Yrjars gate. I tillegg er den eldste delen av ysterifløya som inneholder teglpipen vernet.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

	
Ørland Meieri, 1956. Foto: Schrøder/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum (digitaltmuseum.no)	Et av de gjenværende byggene fra Ørland meieri.

4.20 Yrjars gate

Fra venstre på bildet under sees Indre Brekstad gård (gnr/bnr 167/3). Dernest sees det gamle næringsbygget til Skogstad optikk. Dette er bygget på 1950-tallet og er typisk for den nye sentrumsbebyggelsen som kom opp etter etableringen av NATO-basen i 1952. De to neste bygningene på bildet er gården Nedre Brekstad (gnr/bnr 167/2). Dette er både ei svært gammel trønderlån med bevarte bakgårdsbygninger, og et gammelt næringslokale (Gammelsporten) fra 1930-tallet som de senere år er benyttet til kafè. Trønderlåna ble flyttet til sin nåværende plass i 1840- årene fra fogdegården Brekstad, og ble da omtalt som en svært gammel bygning med «ziiret svalgang». Huset bar tidligere navnet «Futestua» og er trolig svært gammelt.

Bebyggelsen er vurdert som en viktig del av sentrumsbildet på Brekstad, og er omfattet av hensynssone bevaring kulturmiljø i områdeplan for Brekstad sentrum. Tilsvarende område foreslås omfattet av hensynssone med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

	
I Yrjars gate finner vi bebyggelse av ulik alder, som hver på sitt vis forteller om utviklinga av Brekstad sentrum.	Trønderlåna ble flyttet til Brekstad sentrum fra fogdegården Brekstad i 1840-årene.

4.21 Vipetangen

Hus på flyttefot!

Det første huset (fra Flatnesveien 275) løftes på nye murer i den nye bydelen Vipetangen på Brekstad.

Husene som er flyttet har funnet sin plass på Vipetangen. Foto: Heike Schmidtko, Trøndelag fylkeskommune.

Vipetangen ligger sentralt på Brekstad, med kort veg til sentrumsgatene og fergeleiet. Foto: Arne Martin Solli.

Vipetangen er navnet på det nye boligområdet på Brekstad bestående av tilflyttet vernet bebyggelse fra rød støysone. Byggene som er flyttet hit er en blanding av våningshus, uthus og stabbur.

Flytteprosjektet ble utført i regi av Forsvarsbygg i samarbeid med Ørland kommune, og omfattet 26 verneverdige bygg. Forsvarsbygg har hatt ansvaret for selve flyttingen og plasseringen av husene på

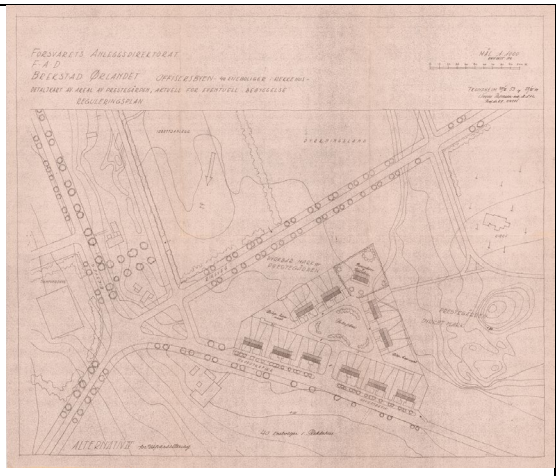
grunnmurene, mens Ørland kommune har ansvaret for tomtene og veg, vann og avløp i den nye bydelen. Det skal også bygges nye boliger her, og målet er at ny og gammel bebyggelse skal inngå i en helhet.

Vipetangen er omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i reguleringsplan for Brekstadbukta småhusområde, og foreslås omfattet av hensynssone i kommuneplanens arealdel.

4.22 Tingvollen

Flyfoto fra 1961 viser de fargerike husene på rekke og rad. Hentet fra Yrjar Heimbygdslag sine sider (www.yrjarheimbygdslag.no).

Detaljkart av offisersbyen med 40 boenheter og store hageareal rundt en løkkeformet adkomstveg og stort lekeareal i midten, tegnet av ark. Sverre Pedersen.

Bebyggelsesstrukturen på Tingvollen ble tegnet av arkitekt, byplanlegger og professor Sverre Pedersen. Pedersen hadde hovedansvaret for å utarbeide nye reguleringsplaner for alle byer og tettsteder som ble ødelagt under andre verdenskrig, og ledet arbeidet med *Brendte Steders Regulering 1940-45.* Sverre Pedersens bebyggelsesplan for Tingvollen besto av 10 familieboliger à fire leiligheter, det vil si 40 boenheter. Disse sto innflytningsklare i 1954. Ytterligere 24 boenheter ble bygd på Tingvollen de neste årene fra 1956 til 1958.

Bebyggelsen på Tingvollen var de første forsvarsboligene for familier som ble oppført på Ørlandet etter at NATO-basen ble etablert i 1952. Husene ble tegnet som ensartede firemannsboliger av arkitektene Engh og Qvam fra Oslo i 1952, og ble oppført i 1953-58.

Den store konsentrasjonen av barnefamilier i boligene på Tingvollen på 1960-tallet gjorde at klessnorene foran husene til enhver tid var fulle av tøybleier, og området fikk derfor den lokale betegnelsen «Bleiebyen».

Alle bolighusene på Tingvollen er oppgradert og modernisert de siste årene, med unntak av Tingvollen 1. Dette huset fra 1953 er i områdeplan for Brekstad sentrum vernet som et eksempel på den første generasjonens forsvarsboliger fra etterkrigstidens Ørland.

Tingvollen foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

	
Tingvollen 1 er det eneste av husene som har fått beholde opprinnelig utseende.	De øvrige husene på Tingvollen har blitt oppgradert og modernisert.

4.23 Villabebyggelsen i Ove Bjelkes gate, Brekstad

	
Villaen i Ove Bjelkes gate 2 er formelt vernet i områdeplan for Brekstad sentrum.	Villa i Ove Bjelkes gate 4.

	
Ove Bjelkes gate 10.	Ove Bjelkes gate 12, med den karakteristiske trealléen bak.
	
Villa i Regitze Geddes gate 5.	Ove Bjelkes gate, som også viser den moderne villaen i Ove Bjelkes gate 6.

Under de første to tiårene på 1900-tallet tok Brekstad form som det viktigste sentrum på det gamle Ørlandet. Dette ga seg blant annet utslag i en ny type boligbebyggelse for de i høyere stillinger knyttet til institusjonene og bedriftene som nå samlet seg her. Langs Ove Bjelkes gate vokste det fram til 1930 fram et villastrøk med et tydelig preg av en funksjonærgate. Det lokale kallenavnet på gata fram til den fikk sitt nåværende navn i 1969 var også «Sakførergata». Flere av disse husene står fortsatt og danner et tydelig gatepreg når man ser opp Ove Bjelkes gate fra Yrjars gate. Villaene 168/56 (nr. 2), 168/57 (nr. 4), 168/59 (nr. 10) og 168/42 (nr. 12) danner et klart sammenhengende kulturmiljø. I tillegg inngår villaen i Regitze Geddes gate 5, 168/21, i miljøet. Innimellom 30-tallsvillaene finner vi også et moderne eksemplar av en villa, i Ove Bjelkes gate 6, 168/50.

I samme gate finner vi også huset på eiendommen Høgtun, 168/58, i Ove Bjelkes gate 19. Den gamle stua ble oppført på stedet rundt 1930, og tilhører den eldste bebyggelsen på Brekstad. Huset har opprinnelse til tidlig 1800-tallet, men kan også være eldre. Det er ikke usannsynlig at stua kommer fra gamle Ørland prestegård. Høgtun-stua er godt bevart i både form og uttrykk, i tillegg til fine detaljer

og midthengslede vinduer. Stua har en annen karakter og opprinnelse enn villabebyggelsen i gata, men vurderes som antikvarisk verdifull og bevaringsverdig.

Villaen i Ove Bjelkes gate 2 er fra før omfattet av bestemmelsesområde for vern av enkeltbygninger i områdeplan for Brekstad sentrum. Området med de nevnte villaene, samt Høgtunstua, foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

	
Høgtun-stua i Ove Bjelkes gate 19.	Eldre foto av Ørland prestegård fra ca. 1908. Foto: Fosen Bildearkiv, hentet fra Digitalt museum (digitaltmuseum.no).

4.24 Brekstad gård

	
Brekstad gård, gnr. 167 bnr. 1. Flyfoto av Fjellanger Widerøe AS fra 1961, hentet fra Yrjar Heimbygdlag sine sider (Flyfoto nr 1-200 – Yrjar Heimbygdslag).	Med utgangspunkt i Brekstad gård fikk man en begynnende tettstedsutvikling i dette området.

Brekstad gård ligger godt synlig i ytterkanten av dagens Brekstad sentrum. Gården har hatt ulike funksjoner knyttet til seg: gården har vært preste-enkesete og embetsgård for futen i Fosen, i tillegg til at det har vært gjestgiveri og skysstasjon her. Brekstad gård, og særlig den store låven, er godt synlig der den ligger på et lite høydedrag på Brekstad. Gården ligger nær kirkestedet på Viklem, og det er brukbare havneforhold på stedet. Med de ulike funksjonene som ble samlet her, lå det an til en begynnende tettstedsutvikling med utgangspunkt i Brekstad gård.

Det er mulig gårdsnavnet Brekstad kommer av verbet "å brake", som betyr å lage sterk larm, bråke eller starte noe med stor kraft. Det kan også være ordet "brekke", i betydningen "stor bakke mellom en lavere og en høyere flate", som passer bra reint topografisk. En innvending mot denne tolkningen av navnet er at det i Trøndelag er sjeldent at -stad er sammensatt med naturnavn.

Våningshuset på Brekstad gård stammer fra 1700-tallet, og er bygd i empirestil. Til den eldre bebyggelsen hører også et fint stabbur, bygd i 1890. Øvrig bebyggelse er av nyere dato. Noen bygninger ble bygd eller bygd på under andre verdenskrig, da okkupasjonsmakten rekvirerte deler av bebyggelsen her til sitt bruk. Til anlegget hører en fin hage med stier og beplantning. Brekstad gård har hatt ulike sentrumsfunksjoner, og gir tilgang til den eldste historien til tettstedet og etter hvert byen Brekstad.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

Krigsminner

4.25 Lerberen kommando- og sikteplass

Lerberen var kommandoplass for Austrått fort, etablert i 1940/41 av den tyske marine. Her fantes kommandoplassbunkere, delvis overbygde stillinger med løpegraver og noen 20 mm kanoner for nærforsvar.

Lerberen var forbundet med Austråttkanonen, flyplassen og batteriene rundt gjennom et underjordisk telefonnett. Den eldste delen, Nord-Lørbern, omfatter Austråttkanonens kommandoplass og plattform for avstandsmåler, løpegraver, samt luftvernartilleri og nærforsvarsstillinger. Avstandsmåleren er flyttet til Austrått kanonmuseum, men man kan fremdeles se restene etter avstandsmåleren og kommandoplassen på toppen av Lerberen.

Etablissementet består videre av et tankanlegg og et lagerområde. Blant lagerbebyggelsen på Lerberen finnes et beltefyllingshus fra 1953 hvor alle tekniske installasjoner er på plass. Beltefyllingshuset ligger nord for Lerberen kommando- og sikteplass, og er forskriftsfredet og inngår i Landsverneplan for Forsvaret.

Lerberen kommando- og sikteplass med tilhørende anlegg er bevaringsverdig som en funksjonell del av det nasjonale festningsverket Austrått fort. Beltefyllingshuset med alle tekniske installasjoner intakt er blant landets best bevarte, og er interessant som type i antikvarisk og militært funksjonshistorisk perspektiv.

Området omfattes av hensynssone bevaring av kulturmiljø i reguleringsplan for del av Lerberen - massedeponi, planid 5057202402.

	
Plattform for avstandsmåler på Lerberen med innseilinga til Trondheimsfjorden i bakgrunnen.	Skytestilling på Lerberen, med utsyn retning Tarva.

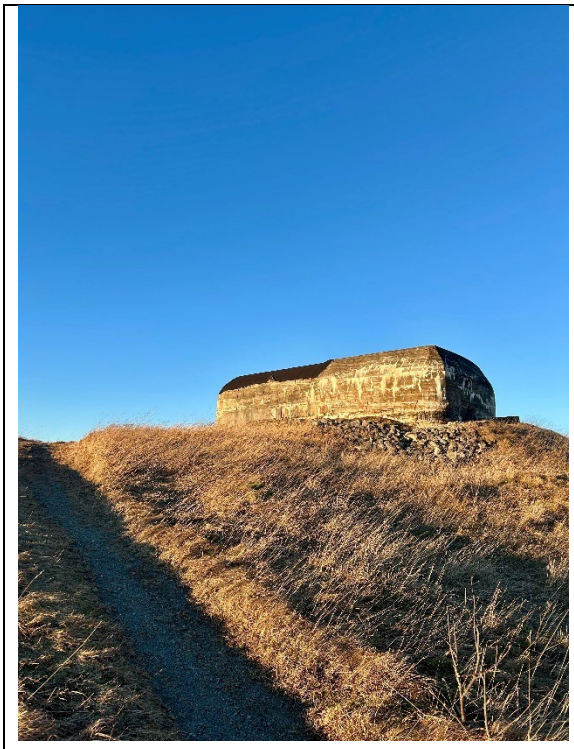
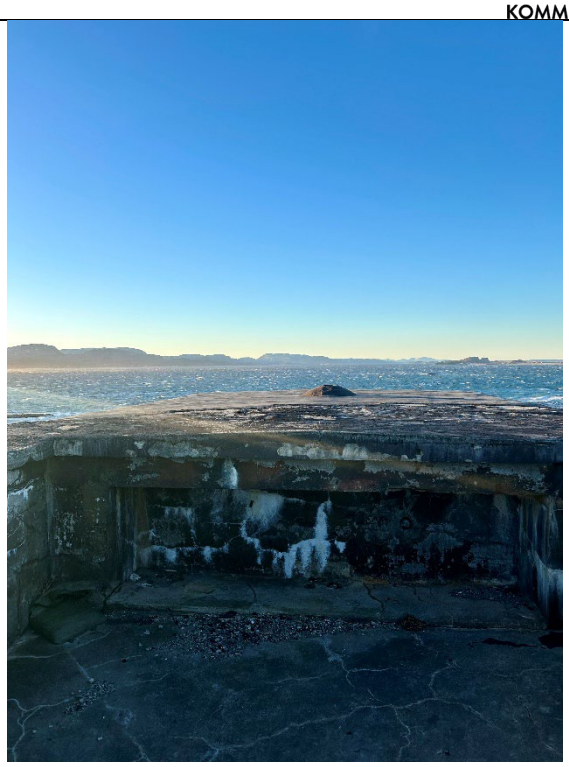
4.26 Hovde kystbatteri

Tyske kystartilleristillinger ved innløpet av Trondheimsfjorden. Kulturmiljøet består av kommandoplass, fire kanonstillinger og fjellanlegg. På Hovdetåa var en lyskasterstilling. Det runde fundamentet er godt synlig sentralt på Hovdetåa. På Ysthaugen var det kommandoplass.

Hærkystbatteriet på Hovde hadde et stort fjellanlegg. Inngangene til tunellene er dekket over og sikret/stengt. Kommandoplassen på Ysthaugen er gjenstøpt.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

	
Deler av kulturmiljøet på Hovdetåa.	Lyskasterstilling på Hovdetåa.

	
Kommandoplass på Ysthaugen.	Utsikt fra kommandoplassen på Ysthaugen.

4.27 Ulvstuhaugen, Sætergrenda, Bjugn

Ulvstuhaugen er et komplett tysk anlegg fra andre verdenskrig, med kanonstillinger, luftvern, mitraljøser og bombekastestillinger med tilhørende dekningsrom og sambandsbunkere. Mange av elementene er unike, som det finnes svært få eller ingen av andre steder. Anlegget ble bygd for å opprettholde kommunikasjonslinjene til flyplassen på Brekstad, og et kompani på 300-400 mann befestet dette området samt Ervika.

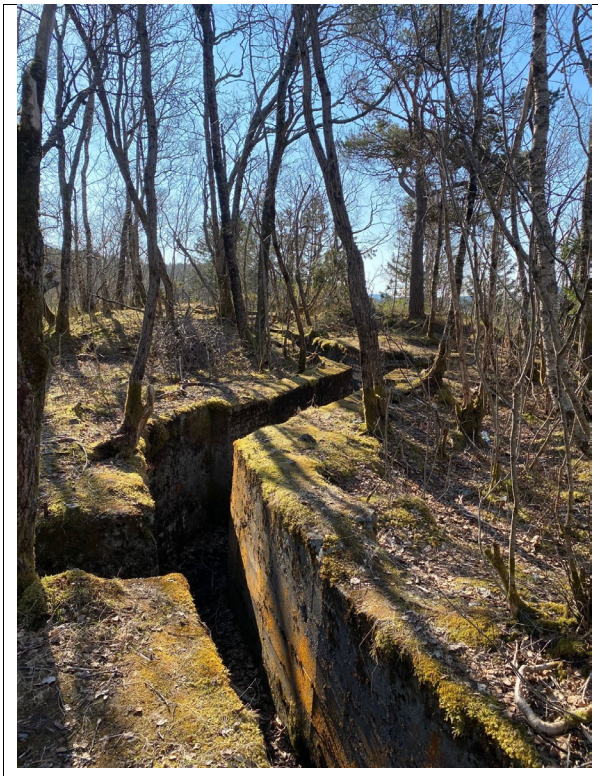
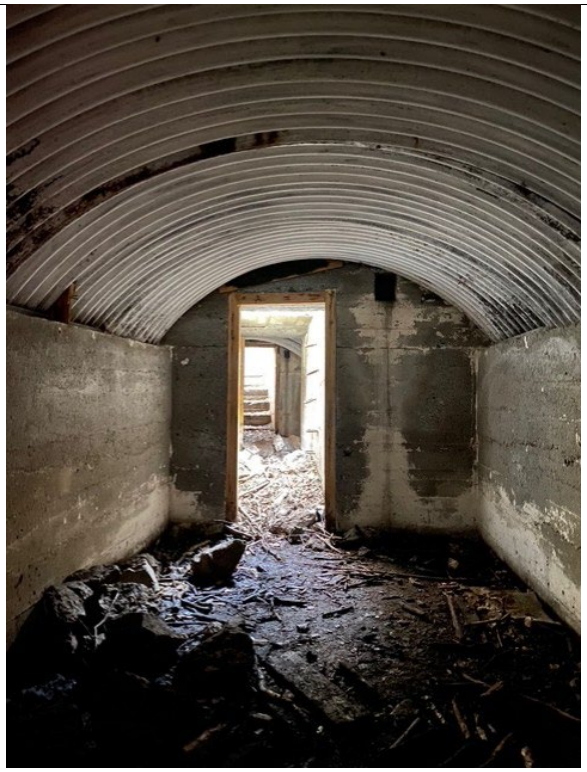
Både Ulvstuhaugen og Urstuhaugen brukes som navn på dette området, men den første varianten er trolig den historisk korrekte. Det skal nemlig ha vært en ulvestue på eller ved haugen, anlagt for godt og vel 100 år siden da ulven var til stor plage for gårdbrukerne i Bjugn. Trolig går den eventuelle ulvestua lenger tilbake i tid, for ulvestammene i Norge gikk kraftig tilbake på 1800-tallet. Samtidig gjorde utviklingen av kraftige skytevåpen, geværer, sitt til at slike fangstinnretninger ble utdaterte.

En ulvestue var en fangstinnretning for ulv, og besto av ei djup grav med en påle i midten. På pålen var det gjerne festet åte, og grava ble dekket med et lett lag med løv eller bar. Når ulven bykset fram for å ta åtet, ga "gulvet" etter, og ulven falt nedi grava. Grava var så djup at ulven ikke hadde mulighet til å komme seg opp, og jegeren fikk da en lett oppgave.

De tyske okkupantene anla altså sitt nettverk av bunkere, løpegraver og geværstillinger på det som kan ha vært ei ulvestue. Anlegget, som ligger sentralt og tilgjengelig i Bjugn sentrum, framstår som komplett og uberørt, selv om det selvsagt er preget av tidens tann. Det er ett av flere krigshistoriske

miljøer som forteller om den betydningen bygdene i Ytre Fosen hadde i okkupasjonsmaktens arbeid for å sikre kontrollen over leia og innseilingen til Trondheimsfjorden.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

	
Løpegraver på Ulvstuhaugen.	Anlegget på Ulvstuhaugen framstår som komplett og lett tilgjengelig.

4.28 Brekstad tankanlegg

Milliontanken var drivstofftank for Ørland flystasjon.

Ørland flystasjon ble anlagt av tyskerne i perioden 1941–44. Flyplassen omfattet foruten selve flystripen et stort antall bygninger og tekniske installasjoner, samt meget godt utbygde forsvarsverker. Flyplassens tankanlegg ble bygget ved havnen på Brekstad i 1941.

Drivstoffanlegget på Brekstad består blant annet av den såkalte «Milliontanken». Tankområdet ligger ved Hovde i nærheten av andre spor etter tysk virksomhet, blant annet et kystbatteri og en splinthangar. Tanken består av klinkede stålplater og er bygd nede i en forsenkning, omgitt av beskyttelsesmurer. Tanken er bevart i god, opprinnelig stand og var lenge i bruk som drivstofftank for hovedflystasjonen.

Milliontanken på Brekstad var en integrert del av Ørland hovedflystasjon og har derfor samme militærhistoriske verdi som dette. Tankanlegget har arkitektoniske kvaliteter og er et teknisk kulturminne av stor verdi. I tillegg kommer at tankanlegget trolig er ett av få slike anlegg som fremdeles er bevart og i bruk.

Tanken er forskriftsfredet og inngår i Landsverneplan for Forsvaret. Området rundt inngår i hensynssone bevaring kulturmiljø i gjeldende kommuneplanens arealdel, og foreslås videreført, men med justert avgrensning, i ny kommuneplans arealdel.

4.29 Kleivan – Grosser Stern og M19-bunker

I nærheten av Ryggaveien 59 bygde tyskerne opp et støttepunkt under andre verdenskrig. I tillegg til gjengrodde løpegraver består støttepunktet av en M19 maskinbombekaster i bunker samt tilhørende separat liggende observasjons- og maskingeværstilling i en panserklokke med seks skyteåpninger (sechsschartenstand).

Panserkuppel med seks skyteåpninger.

De klart mest interessante av i alt 15 infanteristøttepunkt i forsvarsringen rundt flyplassen er støttepunkt Grosser Stern ved Kleivan. Her er det en unik konstellasjon av pansret maskinbombekaster M19 kombinert med en Sechsscharten-panserkuppel. Dette er bevaringsverdig i internasjonal målestokk.

Krigsminnene på Kleivan inngår i hensynssone bevaring i reguleringsplan for Kleivan boligområde (planid 5015201905), og foreslås omfattet av hensynssone bevaring i kommuneplanens arealdel.

Kulturmiljø i rød støysone

4.30 Strandsittermiljøet på Nesset

Strandsittermiljøet på Nesset fra land.

Strandsittermiljøet Nesset på Ørland ca. 1920. Foto: Anders Beer Wilse/Norsk Folkemuseum, hentet fra Digitalt Museum (digitaltmuseum.no)

Bebyggelsen på Nesset vokste ved at gårdene skilte ut tomter til slektninger på svabergene.

Plasseringen av bygningene på Nesset forteller hvor viktig nærheten til havet har vært. Kjeungskjær fyr skimtes i det fjerne.

På Nesset finner vi et bygningsmiljø som tydelig formidler framveksten av såkalte strandsittermiljøer. Dette skjedde ofte i det øyeblikket gårdene var så oppstykket at man ikke lenger kunne skille ut drivverdige landbrukseiendommer. Man lot derfor heller slektninger sette opp stuer langs stranden hvorfra de kunne livnære seg av fiske.

Nesset er et strandsittermiljø som vokste fram fra 1860-årene da disse gårdene ble solgt fri fra Uthaugsgården. Fram til begynnelsen på 1900-tallet skilte gårdene på Nesset på dette stedet ut tomter til slektninger, på svabergene. Resultatet er miljøet man ser i dag, som er en rekke av stuer og gårdsbygninger nært beslektet med det vernede kulturmiljøet i Sjøgata på Uthaug. Familiene som

bodde i strandsitterstuene på Nesset hadde dyr til eget bruk og drev fiske for å tjene til livets opphold. I dag er de fleste strandsitterstuene ferieboliger, mens gårdene er bebodd. Bygningenes plassering forteller fortsatt hvor viktig nærheten til havet har vært.

Bygningene på Nesset ligger på rekke langs sjøen og danner en karakteristisk silhuett i landskapet. De fleste stuene er i en og en halv etasje, med saltak og stående kledning, og er malt i ulike farger.

Nesset inngikk i det regionalt vernede kulturmiljøet Uthaug-Hoøya-Nesset i kommuneplanens arealdel for tidligere Ørland kommne. Området foreslås nå omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

<table>
<tr><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td>Olafstua/Rabben, gnr. 174 bnr. 361. Foto: Silje Taftø Pedersen.</td><td>Per Persa-stua, gnr. 174 bnr. 291. Foto: Silje Taftø Pedersen.</td></tr>
<tr><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td>Nesset, gnr. 174 bnr. 1. Foto: Silje Taftø Pedersen.</td><td>Nesset, gnr. 174 bnr. 1.</td></tr>
</table>

4.31 Flatnes

Gården Flatneset ble skilt ut fra Grande på 1600-tallet, og var et selvstendig leilendingsbruk under Storfosen gods fram til slutten av 1700-tallet. Etter hvert som tiden gikk delte man opp gården i flere og flere bruk, og det som ble et rekketun på Flatneset tok form. Det tette firkanttunet med den karakteristiske trønderlåna, det særpregede stabburet og fjøset som omkranser tunet var en viktig del av kulturmiljøet som dannet det regionalt verneverdige rekketunet på Flatneset. De siste årene er imidlertid flere våningshus flyttet fra kulturmiljøet til Vipetangen på Brekstad. Gården Flatnes, gnr. 165 bnr. 11, består fremdeles. Med sitt torvtekte tak framstår også disse bygningene som de mest alderdommelige i rekken, og formidler dermed tydelig begynnelsen på rekketunets utvikling.

Det meste av hovedbygningen, stabburet og deler av fjøset på gården er laftet. På låven finnes to dører som skal være tatt ut av hovedhuset. Disse ble av antikvar Jon Brænne datert til 1740-årene. Med tanke på at den første selveieren på denne gården kom hit i siste halvdel av 1700-tallet, samt at man finner flyttemerker i konstruksjonen kan man anta at iallfall deler av våningshuset har en høy aldersverdi. Våningshuset har lite originale overflater i eksteriøret og interiøret, men det karakteristiske preget til trønderlåna er likevel bevart med sin form og fasadeutforming. Stabburet har også høy aldersverdi. Det ble trolig bygd før 1850. Fjøset er en svært viktig del av tunet, og har bygningsdeler av ulik aldersverdi.

Kulturmiljøet på Flatneset har vært omfattet av bestemmelsesområde for regionalt vernede kulturmiljø i kommuneplanens arealdel for tidligere Ørland kommune. Området foreslås nå omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

Firkanttunet på gården var en viktig del av rekketunet på Flatneset. Foto: Silje Taftø Pedersen, 2016.

Stabburet på Flatnes har høy aldersverdi. Foto: Silje Taftø Pedersen, 2016.

4.32 Heimdal

Dette er en gammel husmannsplass under gården Ulriksborg kalt «Rabben», som senere fikk navnet "Heimdal", gnr. 174 bnr. 85. Her finner vi et yndig lite kulturmiljø bestående av et skipperhus sammenbygd med eldhus/uthus/fjøs. Skipperhuset ble ifølge SEFRAK-registeret oppført i 1870 av skipper Hans Jørgen Hansen. Bygningstypen var svært vanlig langs kysten på Sørlandet, men mindre vanlig å se i Trøndelag. Det skiller seg fra den lokale og mer folkelige byggeskikken ved at det har et mer bymessig preg, men er samtidig mindre i størrelse enn offisersgårdene.

Huset har arkitektoniske trekk fra både empirestil og sveitserstil, og er oppført i èn eller halvannen etasje. Det er en ganske original sammenbygning mellom hovedhus og eldhus/fjøs, og sammen med en hage med gamle bærbusker og en flaggstang i tre, utgjør dette et lite kulturmiljø som representerer en særegen arkitektur fra skipper- og handelsmannsjiktet. Høyt oppe på gavlveggen på eldhuset finner vi også spor etter en kreativ snekkerglede i form av tre svært forseggjorte fuglehus.

Kulturmiljøet foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

Heimdal var husmannsplass under Ulriksborg.

Forseggjorte fuglekasser.

Kulturmiljø knyttet til museal virksomhet

4.33 Husmannsplassen Tinden

Husmannsplassen Tinden. Foto: Ivar Hopen, Yrjar Heimbygdslag.

Husmannsplassen Tinden ligger under gården Hoøya, g.nr. 73 b.nr. 6, to kilometer vest for Uthaug sentrum. Den har fått navnet sitt etter busken tindved, en karaktervekst i dette området. Tinden var

husmannsplass mellom 1883 og 1982, og leide ti mål jord av gårdeieren. Det er uvisst om det har vært husmannsplass her også før 1883, men ut fra leiekontrakten kan det se ut som plassen ble bygd opp fra grunnen av eller gjennomgikk en omfattende reparasjon på 1880-tallet.

Bygningene på husmannsplassen har en tradisjonell byggemetode, fjøs og våningshus er bygd sammen i vinkel. Mange gårdstun i Ørland var bygd på denne måten, en byggeskikk som også ga vern mot den kraftigste vinden.

Husmannsvesenet var utbredt i Ørland, slik det var det mange steder her til lands. Det er av stor verdi at Tinden har blitt bevart i så god forfatning, da bygningene og plassen gir tilgang til en sentral del av kommunens sosiale, økonomiske og kulturelle historie.

Husmannsplassen eies i dag av Yrjar Heimbygdslag, og er åpen for publikum noen helger i sommersesongen.

Området foreslås omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuneplanens arealdel, med tilhørende retningslinjer.

4.34 Guriannastua

Guriannastua på Karlsenget. Foto: Yrjar Heimbygdslag.

Guriannastua ligger på Karlsenget, og er et 20 kvadratmeter stort hus som består av to rom, en lav hems og en sneisval for oppbevaring av torv og vinterfôr til geitene. Den ble bygd med støtte fra kommunens fattigstyre til Gurianna Husby - på folkemunne kalt "Geit-Gurianna" - en gang mellom 1914 og 1917. Før stua ble bygd bodde Gurianna sammen med barna og geitene sine rundt omkring i dette området, på legd og i torvbuer. Da redaktøren av avisa "Ny tid", Martin Tranmæl, fikk nyss om Guriannas historie anklaget han kommunens fattigstyre for forsømmelse. Fem år seinere ble stua satt opp.

Selv om Guriannastua er liten og enkel, var det et stort framskritt for Gurianna og hennes familie da de kunne flytte inn der. Guriannastua står som et minne om fattigfolks kår, før velferdsstatens framvekst.

Guriannastua eies av Yrjar Heimbygdslag, som bruker den til formidling om sosiale kår, torvskjæring og utmarksnæring.

Guriannastua ligger i Austråttlandskapet, og omfattes av hensynssone bevaring for dette kulturmiljøet.

4.35 Bjugn Bygdatun Mølnargården

Flyfoto av Mølnargården og Bjugnfjorden. Foto: Bjugn Bygdatun Mølnargården.

Kart over museumsområdet på Mølnargården. Bjugn Bygdatun Mølnargården.

Kulturmiljøet på Mølnargården er på mange måter forskjellig fra tradisjonelle kulturmiljøer, men bygger på et kulturmiljø som er flere hundre år gammelt. I tillegg har museet Bjugn Bygdatun tilført miljøet noen elementer som ikke var her før, men også vist fram «rotfaste» kulturminner. Dermed kan en si at mye av kulturmiljøet på den gamle Mølnargården er restaurert.

Gårdsanlegget besto opprinnelig av ei stor stuelån, et stabbur, et fjøs med låve og en stall. Av disse bygningene er bare stuelåna og stabburet, begge fra rundt 1850, bevart. Steinsettingen til ei låvebru er bevart og er en del av miljøet på tunet. Ei smie er reist på stedet der den gamle smia sto. Et bakehus er bygd i forlengelsen av smia, som er gjort så autentisk som vel mulig. Et hus fra ca. år 1900, ei losstue fra Vallersund, er også satt opp ved tunet. Et servicebygg med utstillingslokaler og gjenstandsmagasin har erstattet låven som sto der. Tunet er på dette viset innrammet etter tradisjonell bygningsskikk.

I fjæra sto ei stor notbrygge og to naust. Bare naustet fra ca. 1900 står nå igjen. Ei notbrygge er gjenreist på fundamentet til den gamle brygga, som falt ned få år før museumslaget tok over, men barkekaret fra den gamle Mølnargårdsbrygga er bevart, et viktig interiørelement i den nyoppsatte notbrygga. Den er fra Valsfjorden, datert til 1872.

Under fossen i Mølnargårdselva sto det siden middelalderen til ca. 1890 et kvernhus. Et «nytt» og ikke minst funksjonelt kvernhus er nå bygd nær den gamle kvernstøa. Materialene som er brukt er fra et gammelt stabbur, og sjølve kverna er fra ei nedlagt kvern fra Bjugn.

Av andre bygninger på Mølnargården kan nevnes ei gjenreist tømmerkoie, og restene etter ei iskvern som ble brukt til å male isblokker. Isen ble brukt til å ise ned brisling som skulle foredles til hermetikk. Like ved iskverna har Kystlaget Kjeungen reist et stort naust. Videre finner vi ei lita stue som har fått navnet Strandsitterstua. En listerbåt fra tidlig på 1900-tallet er hvelvet (kvolva) og omgjort til en enkel bolig og utstilt ved fjæra. Dette er gjort for å vise hvordan folk i tidligere tider løste et akutt boligproblem.

Alle disse elementene, både de «rotfaste» og de tilførte, må betraktes som kulturminner som hver for seg forteller en historie. Til sammen utgjør de et kulturmiljø som gir tilgang til ulike sider ved historien til denne delen av Ørland kommune.

Området foreslås omfattet av hensynssone med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

	
Strandsitterstua.	Kvelvabåthuset fra 2007.

Samferdselshistoriske kulturmiljø

4.36 Ryvasshammervegen

Ryvasshammervegen ble anlagt i 1865.

Ryvasshammervegen er en meget godt bevart veg fra 1865. Vegen går over Ryvasshammeren, og har en lengde på 2000 meter og en bredde på 3 meter. Vegen er konstruert ved hjelp av diverse fyllmasser, som hever den over omkringliggende terreng.

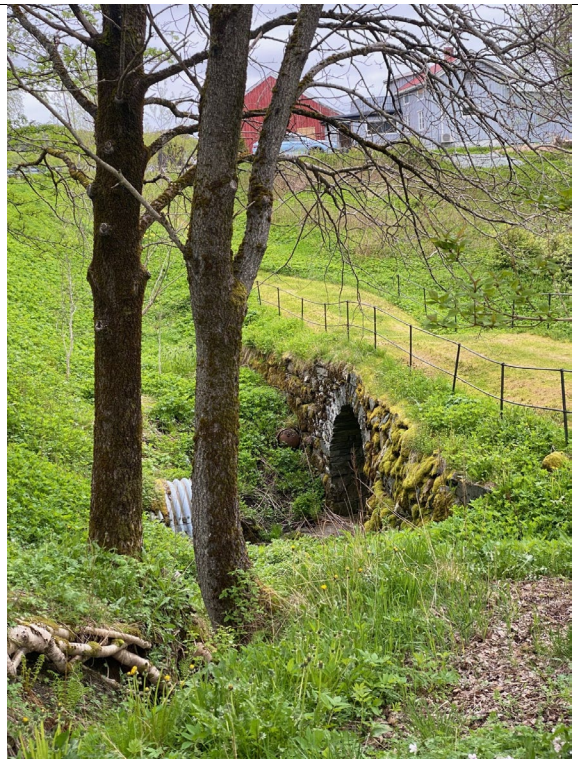
Vegen gikk ut av bruk ved anleggelse av ny veg i 1933. Vegen er i dag gressbevokst, men likevel velbevart og i relativt god stand. Fra sør mot nord går den gjennom skogkledt åsside, myr og igjen skog før den når fram til RV 721. Det skal ha forekommet landeveisrøverier ved vegen. Under andre verdenskrig var området strengt bevoktet av tyskerne, som hadde en liten vaktstue ved vegen. Denne finnes i dag som uthus på gården Holten, øst for vegen.

Området foreslås omfattet av hensynssone med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

4.37 Gamle Klakken bru

Gamle Klakken bru er ei steinhvelvbru, bygd av naturstein.

Brua var i bruk som offentlig vei fram til 1931.

Klakken gamle bru er oppført ca. 1870 som en steinhvelvbru, bygd av naturstein. Brua over Klakselva ble bygget som en del av vegen «Eresvik kirke – gjennom Ravneberguren, over Stuanes og Klakken til Sæther», som ble anlagt i 1869-71. Brulegemet har en lengde på ca. 23 m. Dette er i dag dekket med et gressdekke. På sørsiden av brua finnes to stabbesteiner. Den ene av disse kalles «Svensken»; da bruas byggmester skal ha vært svensk, eller kanskje fra Selbu. Den andre stabbesteinen kalles «Ambolten». På begge sider av brua finnes et spinkelt rekkverk av smijern, delvis ødelagt.

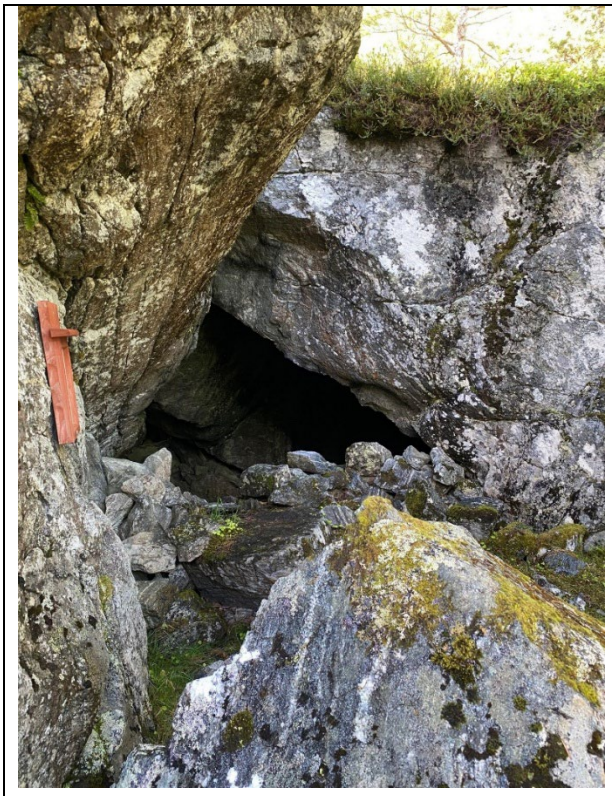
Klakken gamle bru var i bruk som offentlig vei fram til 1931, da det ble oppført ny bru like sør for den gamle. Brua skal imidlertid ha vært i delvis bruk som kjørebru frem til 1980. Begge bruene krysser en mindre bekkedal, som fungerer som beitemark. Brua befinner seg i et kulturlandskap, preget av mindre gårdsbruk og eneboliger. Statens vegvesen utførte en betydelig reparasjon av brukar, rekkverk, m.m. i 2001. Klakken bru og området rundt er et kulturmiljø som gir tilgang til en del av kommunens transport- og samferdselshistorie. Dette er deler av historien som lett blir glemt eller tatt for gitt, og som det derfor er viktig å ha en bevissthet rundt bevaringen av.

Området foreslås omfattet av hensynssone med tilhørende retningslinjer i kommuneplanens arealdel.

Samiske kulturminner og kulturmiljøer

Det har vist seg å være nokså få kjente samiske kulturmiljø i kommunen. I Olderdalen ved Lysøysund er det registrert en samisk gammeboplass, som ble brukt tidlig på 1800-tallet. Boplassen er automatisk fredet etter kulturminneloven. Kirkebøkene nevner mange samer som har holdt til i området, og det er flere stedsnavn som indikerer samisk tilstedeværelse. Her kan nevnes Finnstien ved Jøvatnet, Finnknoppen ved Lauvkammen, Finnkjerringhaugen ved Gjølga, Finnstuekra i Hellesvika ved Lysøysund, Gjæsingen (det finnes flere øyer i Trøndelag med dette navnet, hvor det er tradisjoner om samisk bosetning og mulig samiske kulturminner. Navnet kan komme av sørsamisk giesie (sommer), og kan være knyttet til et sesongmessig, sjøsamisk flyttemønster), Gullvika ved Lysøysund (av sørsamisk guelie – fisk?). Det er kun ett kulturmiljø vi har valgt å foreslå hensynssone rundt, og det er rundt helleren Finnstua ved Lysøysund.

4.38 Finnstua

Finnstua er en heller ved foten av Rømmesfjellet.

Finnstua er en heller (aallije) som ligger ved foten av Rømmesfjellet ved Lysøysund. Det sies at det i forhistorisk tid bodde flyttsamer i Finnstua, mens de vandret med sine reinsdyr over Fosenhalvøya. Derav navnet Finnstua, en oppmuret hule under to kjempeblokker og med to åpninger. Den største åpningen er mot nord og er til dels gjenmurt med mindre steiner. Under andre verdenskrig ble Finnstua brukt som hemmelig sted for å lytte på radiomeldinger fra London.

4.39 Kulturmiljø knyttet til nasjonale minoriteter

Det er få fysiske spor etter nasjonale minoriteter i Ørland, men det fins en muntlig tradisjon om representanter for disse gruppene. Særlig gjelder det romanifolk/tatere. På Kleivan står ei stue som tidligere huset tatere, det samme finner vi rett nedenfor Ryggen-stua. Taterne på Ørland hadde, som ellers i landet, en reisende livsstil hvor håndverk, særlig metallhåndverk, sto sterkt.

I Botngården bosatte det seg tatere på slutten av 1800-tallet, og på Brekka i 1904. Det ser ut til at taterne gjerne hadde lange opphold i de prestegjeldene hvor de ble akseptert av presten. Slik fikk de døpt barna, konfirmert og giftet seg. Det har blitt holdt fram som en grunn til at flere familier av taterslekt etablerte seg i Bjugn.

5 FORSLAG TIL VERN AV KULTURMILJØ

Plan- og bygningsloven gir kommunene flere virkemidler for å ivareta kulturmiljøer gjennom arealplanleggingen. Det er først og fremst to ulike former for vern som vurderes som aktuelle for kulturlandskapene og kulturmiljøene som ble presentert i forrige kapittel: hensynssoner og bestemmelsesområder.

Hensynssoner kan fastsettes etter plan- og bygningsloven § 11-8 bokstav c), enten som hensynssone med særlig hensyn til landskap eller som hensynssone bevaring av kulturmiljø. Til hensynssonene kan det knyttes retningslinjer som gir føringer for framtidig arealbruk og behandling av tiltak innenfor sonen. Retningslinjene er ikke juridisk bindende, men skal legges til grunn ved kommunens planlegging og saksbehandling. De kan blant annet omhandle begrensninger i virksomhet og vilkår for gjennomføring av tiltak som kan påvirke kulturmiljøet eller landskapet.

For enkelte kulturmiljøer er det vurdert at retningslinjer alene ikke gir tilstrekkelig vern av kulturhistoriske verdier. I disse områdene er det derfor benyttet bestemmelsesområde for vern av kulturmiljø, med tilhørende bestemmelser etter plan- og bygningsloven § 11-9 nr. 7. Bestemmelsene er juridisk bindende og kan fastsette krav og hensyn som skal ivaretas ved tiltak som berører eksisterende bygninger, anlegg eller andre deler av kulturmiljøet. Bestemmelsesområder er dermed et mer inngripende virkemiddel enn hensynssoner, og benyttes der verneinteressene vurderes å være særlig sårbare eller viktige.

I denne planen er kulturmiljøene derfor delt inn i tre kategorier:

- Hensynssone med særlig hensyn til landskap (kulturlandskap) – H550
- Hensynssone bevaring av kulturmiljø – H570
- Bestemmelsesområde for vern av kulturmiljø

Valg av virkemiddel er gjort på bakgrunn av en samlet vurdering av kulturmiljøets verdi, sårbarhet og behov for oppfølging gjennom kommunens plan- og byggesaksbehandling.

Hensynssonene for kulturmiljøene er utarbeidet med bakgrunn i et ønske om å gi områdene et styrket vern, og å bidra til økt kunnskap og forståelse for hvorfor disse områdene er viktige å ivareta for framtida. Kulturmiljøene representerer verdier av betydning for kommunens historie, identitet og stedsforståelse, og er derfor vurdert som særlig viktige å ta hensyn til i videre planlegging og saksbehandling.

5.1 Nærmere om hensynssoner og bestemmelsesområder

Hensynssone med særlig hensyn til landskap omfatter områder med særlig landskapsmessig verdi, herunder kulturlandskap der historisk arealbruk, bebyggelse, terreng, vegetasjon og andre landskapselementer samlet gir området særpreg og opplevelsesverdi. Innenfor disse områdene skal

landskapshensyn prioriteres og vektlegges ved vurdering av tiltak. Tiltak som kan redusere landskapets karakter, helhet eller opplevelsesverdi bør unngås.

Hensynssone bevaring av kulturmiljø omfatter områder der kulturminner, bygninger, anlegg, landskap og historiske strukturer samlet utgjør et kulturmiljø med lokal, regional eller nasjonal verdi. Formålet med hensynssonen er å synliggjøre kulturmiljøverdiene og sikre at disse blir tillagt vekt ved planlegging, byggesaksbehandling og vurdering av tiltak innenfor området. Retningslinjene til sonen gir føringer for hvordan tiltak bør tilpasses eksisterende bebyggelse, landskap, skala, materialbruk og historisk karakter, men er ikke juridisk bindende på samme måte som bestemmelser knyttet til bestemmelsesområder.

Bestemmelsesområde for vern av kulturmiljø etter pbl. § 11-9 nr. 7 omfatter områder der det er vurdert behov for juridisk bindende bestemmelser for å sikre bevaring av eksisterende bygninger, anlegg og andre kulturmiljøverdier. Bestemmelsesområdene benyttes der kulturmiljøverdiene er særlig viktige eller sårbare, og der retningslinjer til hensynssone ikke vurderes som tilstrekkelig for å ivareta verneinteressene.

Innenfor bestemmelsesområdene kan det gis bestemmelser om hvilke hensyn som skal tas ved tiltak som berører eksisterende bygninger og annet kulturmiljø. Dette kan for eksempel gjelde riving, ombygging, tilbygg, fasadeendringer, materialbruk, plassering og utforming av nye tiltak. Bestemmelsene er juridisk bindende og skal legges til grunn ved behandling av plan- og byggesaker. Pbl. § 11-9 nr. 7 gir hjemmel for bestemmelser om hensyn som skal tas til bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø, og departementet har lagt til grunn at slike bestemmelser i konkrete tilfeller også kan innebære forbud mot rivning av prioriterte kulturminner, når dette er saklig og stedlig begrunnet.

Bestemmelsesområde for vern av kulturmiljø er derfor et mer inngripende virkemiddel enn hensynssone, og brukes for kulturmiljøer der kommunen ønsker å sikre at verneverdiene ivaretas gjennom bindende krav ved framtidige tiltak. Målet er ikke å hindre bruk og utvikling, men å sikre at endringer skjer på en måte som tar vare på kulturmiljøets særpreg, historiske lesbarhet og samlede verdi.

5.2 Særlig om KULA-områdene

For de tre kulturlandskapene av nasjonal interesse (KULA) Tarva, Koet og Valseidet og Austråttlandskapet foreslås hensynssone med særlig hensyn til landskap, med følgende retningslinjer:

Hensynssonene H550_1, H550_2 og H550_3 omfatter kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Trøndelag (KULA).

Hensynet til landskapsverdiene skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.

Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.

Spor etter eldre driftsformer og historisk arealbruk, som steingarder, eldre vegfar, tufter, slåtte- og beitemark og lignende, bør søkes bevart.

Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.

For Austråttlandskapet foreslås i tillegg et bestemmelsesområde for det arealet som anses å være av særlig betydning for opplevelsen av Austråttborgen og herregårdslandskapet. Formålet med bestemmelsesområdet er å ivareta Austrått og herregårdslandskapet, og bidra til en enklere og mer forutsigbar forvaltning av området.

Bestemmelsesområdet omfatter Austråttlunden (landskapsvernområdet), Austrått fort, Austråttborgen med omkringliggende eiendom, golfbanen, Fitjan, og noe jordbruksareal vest for lunden (se kart). Bestemmelser knyttet til arealbruken har som formål å styre utviklingen her uten at kulturverdiene forringes eller går tapt. Bestemmelsesområdet skal sikre tilstrekkelig formelt vern av det landskapet rundt Austrått som er av særlig stor kulturhistorisk verdi.

Følgende bestemmelse foreslås knyttet til bestemmelsesområdet:

§ X Bevaring av herregårdslandskapet rundt Austrått
Jf. pbl. § 11-9 nr. 7

Formålet med bestemmelsesområdet er å ivareta landskapet rundt Austrått som er av særlig stor kulturhistorisk verdi.

Austrått og det kulturhistoriske landskapet i bestemmelsesområdet skal forvaltes slik at kulturminner og kulturmiljø, biologisk verdifulle miljøer, jordbruksareal, tilgjengelighet og den visuelle opplevelsen av landskapet opprettholdes som grunnlag for kunnskap, opplevelse, verdiskaping, rekreasjon, friluftsliv og landbruk.

a) *Nye tiltak skal utformes slik at hensynet til kulturminneverdiene i Austråttlandskapet ivaretas, og skal være i samspill med kulturlandskapet og byggeskikken på stedet.*
b) *Eksisterende tre- og buskvegetasjon, som danner randsoner mot bebygde områder, skal bevares som verdifulle og karakteristiske landskapselement.*
c) *Ny bebyggelse skal ha helhetlig form, farge og volum, og ikke legges eksponert i terrenget.*
d) *Bygge- og anleggstiltak skal ikke bryte åsprofiler, landskapssilhuetter og horisontlinjer.*
e) *Historiske veifar skal bevares. Ved skogsdrift og andre tiltak skal hensyn til historiske veifar sikres slik at skader unngås. Veifar skal holdes åpne og være tilgjengelig for ferdsel.*

Ved søknad om nye tiltak innenfor bestemmelsesområdet, skal det legges ved dokumentasjon/tegninger av hvordan nye tiltak skal tilpasses eksisterende kulturmiljø- og landskap. Dokumentasjonen skal vise både nær- og fjernvirkning.

Søknadspliktige tiltak innenfor bestemmelsesområdet skal forelegges kulturmiljømyndigheten for uttalelse før vedtak fattes.

5.3 Særlig om kulturmiljø i rød støysone

I kulturmiljøplanen er det foreslått tre kulturmiljøer som ligger innenfor rød støysone. To av disse har tidligere vært omfattet av juridisk bindende vern, gjennom regionalt vern i kommuneplanens arealdel for tidligere Ørland kommune. I herværende plan, og i tabellen under, foreslås disse kulturmiljøene i stedet omfattet av hensynssone bevaring av kulturmiljø H570, med tilhørende retningslinjer, og med betydelig mindre avgrensning i plankartet.

Det vurderes som nødvendig å supplere hensynssonen med en juridisk bindende bestemmelse til kommuneplanens arealdel. Formålet er å sikre at verneverdig bebyggelse innenfor disse kulturmiljøene bevares, og at bygningene ikke kan rives. Bestemmelsen gjelder all bebyggelse innenfor kulturmiljøet på Flatnes og på Heimdal, mens for strandsittermiljøet på Nesset vil bestemmelsen gjelde bygninger eldre enn 1967. Dette for å unngå unødig konflikt knyttet til garasjer og uthus fra nyere tid. Årstallet er valgt ut fra når byggesaksarkivet i Ørland ble opprettet, slik at det er mulig å dokumentere byggeår.

Følgende bestemmelse foreslås:

§ X Bevaring av eksisterende bygninger i kulturmiljø i rød støysone
Jf. pbl. § 11-9 nr. 7

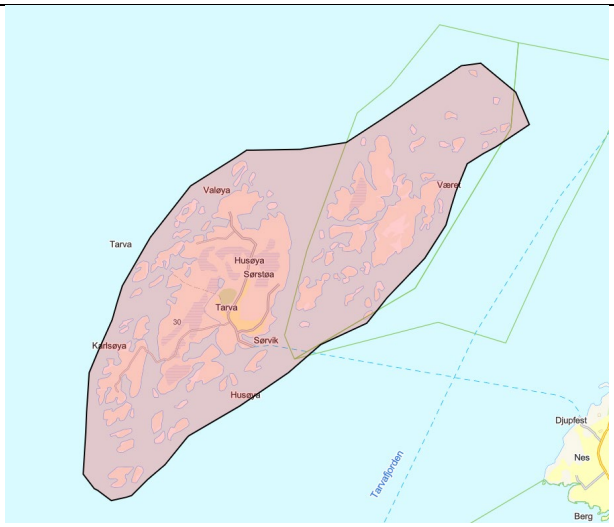
Eksisterende bygninger innenfor hensynssone bevaring av kulturmiljø (H570_X – H570_X), som ligger i rød støysone, skal bevares. Riving av slike bygninger tillates ikke.

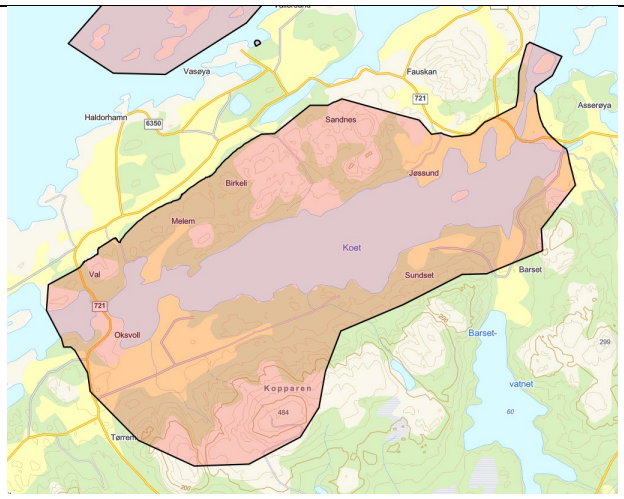
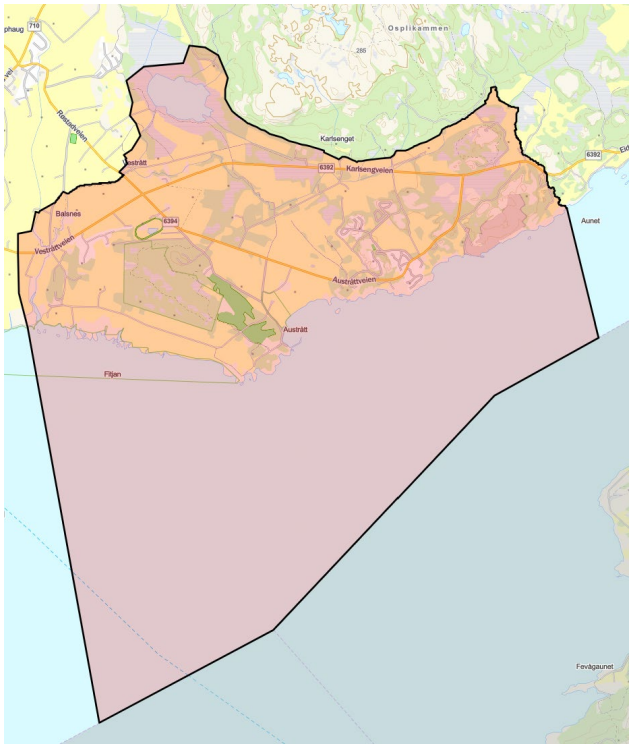
For strandsittermiljøet på Nesset (H570_X) gjelder dette bygninger eldre enn 1967.

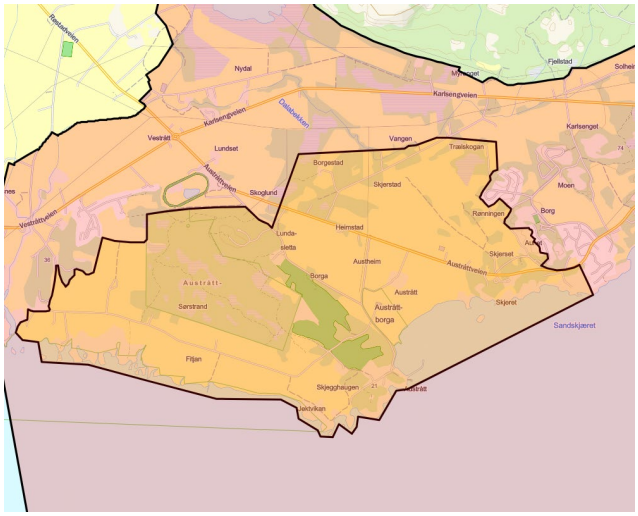
5.4 Forslag til vern av kulturmiljø

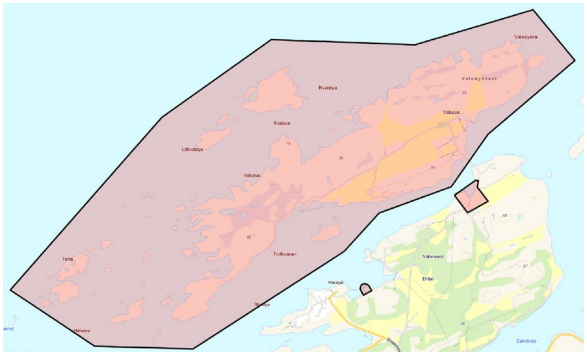
I det følgende presenteres forslag til utstrekning av hensynssoner og bestemmelsesområder med tilhørende retningslinjer og bestemmelser.

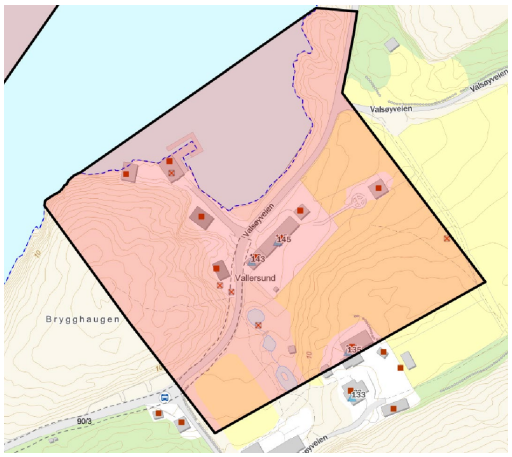
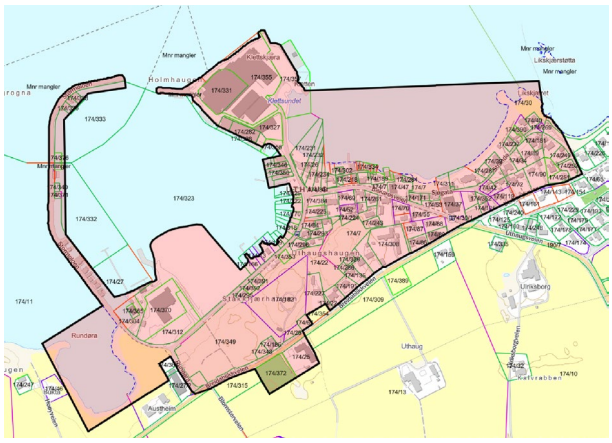
	Kulturmiljø og kartutsnitt	**Forslag til retningslinjer og bestemmelser til KPA**
1	**For kulturlandskapet Tarva foreslås hensynssone H550 med følgende retningslinjer:**	*Hensynssonene H550_1, H550_2 og H550_3 omfatter kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Trøndelag (KULA).*

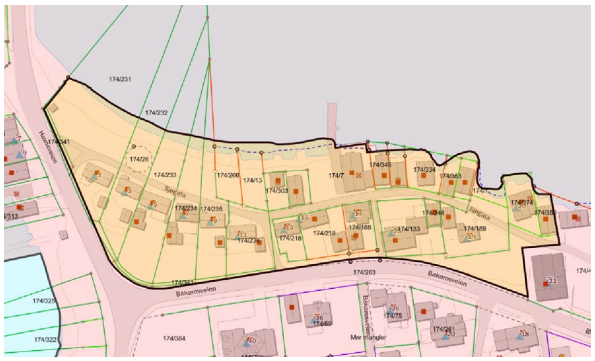
		Hensynet til landskapsverdiene skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres. *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Spor etter eldre driftsformer og historisk arealbruk, som steingarder, eldre vegfar, tufter, slåtte- og beitemark og lignende, bør søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
2	**For kulturlandskapet Valseidet og Koet foreslås hensynssone H550 med følgende retningslinjer:**	*Hensynssonene H550_1, H550_2 og H550_3 omfatter kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Trøndelag (KULA).* *Hensynet til landskapsverdiene skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak*

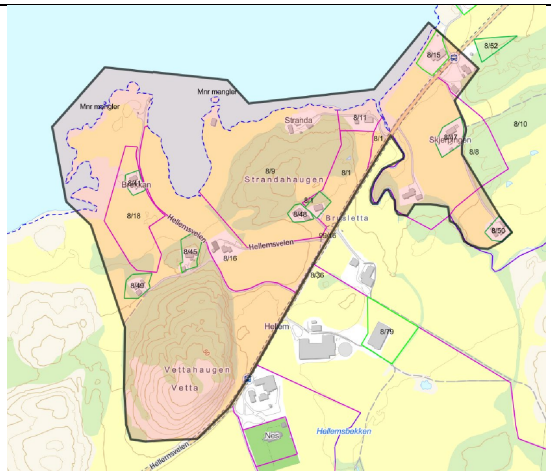
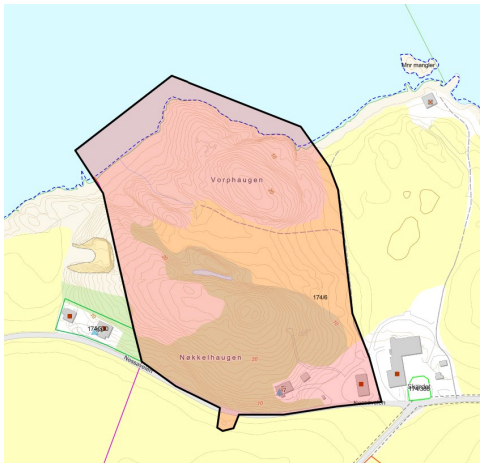
		innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form. *Spor etter eldre driftsformer og historisk arealbruk, som steingarder, eldre vegfar, tufter, slåtte- og beitemark og lignende, bør søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
3	**For kulturlandskapet Austråttlandskapet og Trondheimsfjordens munning foreslås hensynssone H550 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynssonene H550_1, H550_2 og H550_3 omfatter kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Trøndelag (KULA).* *Hensynet til landskapsverdiene skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Spor etter eldre driftsformer og historisk arealbruk, som steingarder, eldre vegfar, tufter, slåtte- og beitemark og lignende, bør søkes bevart.*

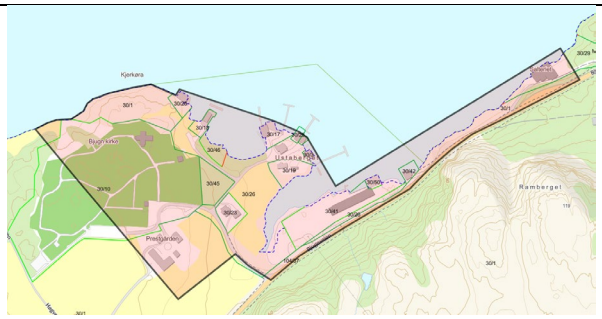
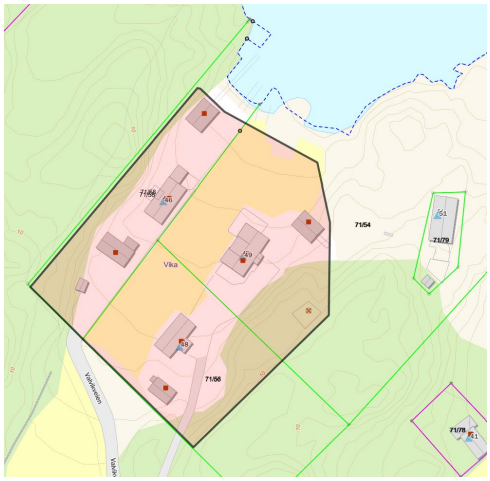
		Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.
4	**For herregårdslandskapet rundt Austrått foreslås i tillegg et bestemmelsesområde med tilhørende generell bestemmelse:** 	*Formålet med bestemmelsesområdet er å ivareta landskapet rundt Austrått som er av særlig stor kulturhistorisk verdi.* *Austrått og det kulturhistoriske landskapet i bestemmelsesområdet skal forvaltes slik at kulturminner og kulturmiljø, biologisk verdifulle miljøer, jordbruksareal, tilgjengelighet og den visuelle opplevelsen av landskapet opprettholdes som grunnlag for kunnskap, opplevelse, verdiskaping, rekreasjon, friluftsliv og landbruk.* *a) Nye tiltak skal utformes slik at hensynet til kulturminneverdiene i Austråttlandskapet ivaretas, og skal være i samspill med kulturlandskapet og byggeskikken på stedet.* *b) Eksisterende tre- og buskvegetasjon, som danner randsoner mot bebygde områder, skal bevares som verdifulle og karakteristiske landskapselement.* *c) Ny bebyggelse skal ha helhetlig form, farge og volum, og ikke legges eksponert i terrenget.* *d) Bygge- og anleggstiltak skal ikke bryte åsprofiler, landskapssilhuetter og horisontlinjer.* *e) Historiske veifar skal bevares. Ved*

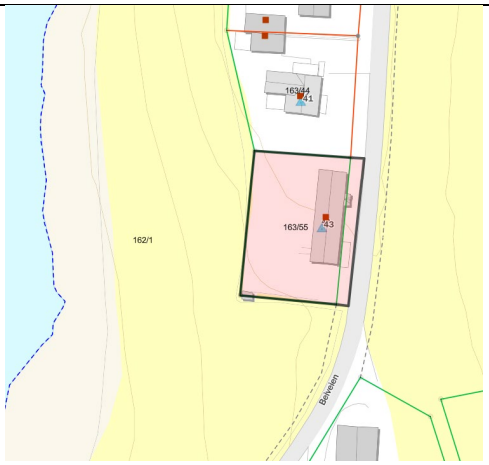
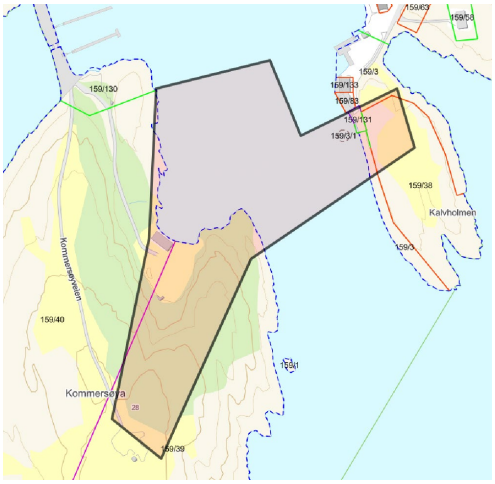
		skogsdrift og andre tiltak skal hensyn til historiske veifar sikres slik at skader unngås. Veifar skal holdes åpne og være tilgjengelig for ferdsel. *Ved søknad om nye tiltak innenfor bestemmelsesområdet, skal det legges ved dokumentasjon/tegninger av hvordan nye tiltak skal tilpasses eksisterende kulturmiljø- og landskap. Dokumentasjonen skal vise både nær- og fjernvirkning.* *Søknadspliktige tiltak innenfor bestemmelsesområdet skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
5	**For kulturlandskapet på Valsøya foreslås hensynssone H550 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til landskapsverdiene skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Spor etter eldre driftsformer og historisk arealbruk, som steingarder, eldre vegfar, tufter, slåtte- og beitemark og lignende, bør søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonen skal forelegges*

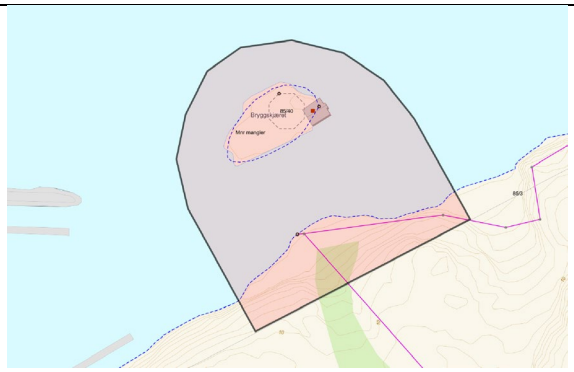
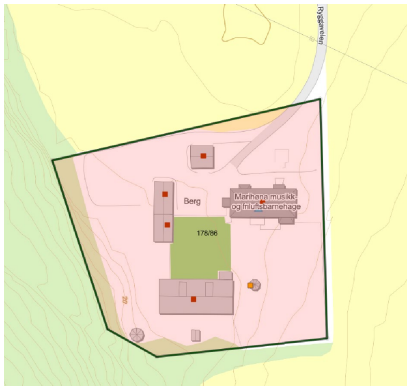
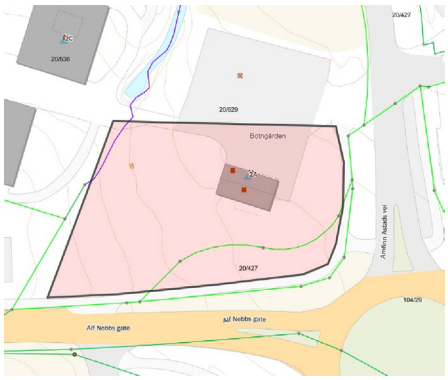
		regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.
6	**For kulturmiljøet rundt Vallersund gård foreslås hensynssone H570 med tilhørende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Spor etter eldre driftsformer og historisk arealbruk, som steingarder, eldre vegfar, tufter, slåtte- og beitemark og lignende, bør søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
7	**For kulturmiljøet på Uthaug foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak skal tilpasses landskapet og i størst mulig grad formes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter og sammenhenger blir bevart og videreført.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor*

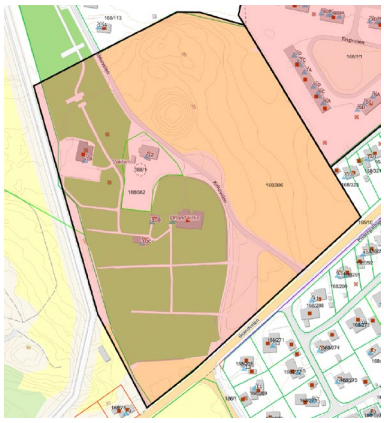
		hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.
8	**For bebyggelsen i Sjøgata foreslås bestemmelsesområde med følgende bestemmelser:** 	*Området har et kulturhistorisk verdifullt bygningsmiljø.* *Det skal tas hensyn til disse bygningenes kulturminneverdier ved endring eller utbedring av fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Alle bygg i området skal fargesettes med heldekkende maling og med en variasjon av tradisjonelle husfarger, slik som rødtoner, oker, mørk grønn og brune nyanser. Innslag av hvitt kan tillates, men skal unngås som hovedfarge. Det kan tillates kontrastfarge på vindusomramminger, dører og porter.* *Naust skal utformes som tradisjonelle naust, med stående kledning og port mot sjøen. Naust skal ha tradisjonell fargesetting, herunder rødtoner og oker. Umalt trekledning tillates også.* *Søknadspliktige tiltak innenfor bestemmelsesområdet skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
9	**For kulturmiljøet rundt Hellem meieri foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak*

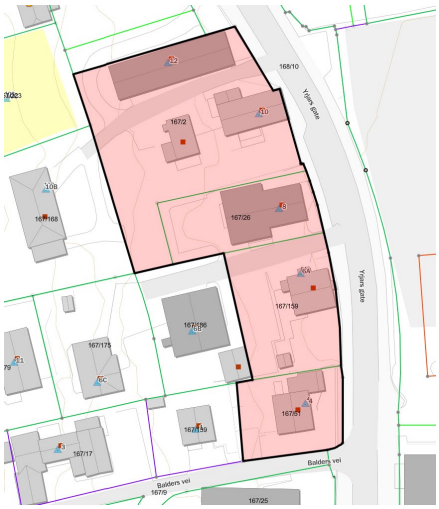
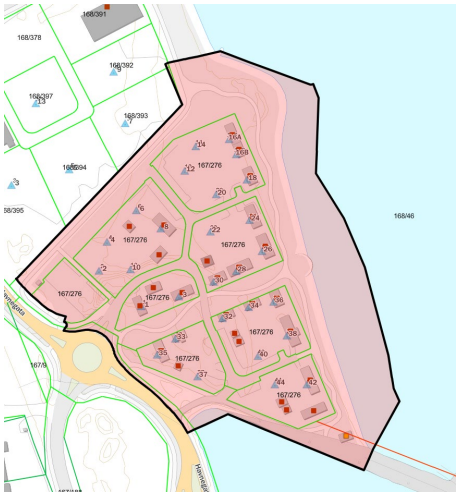
		innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form. *Spor etter eldre driftsformer og historisk arealbruk, som steingarder, eldre vegfar, tufter, slåtte- og beitemark og lignende, bør søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
10	**For kulturmiljøet rundt Nøkkelhaugen og Vorphaugen foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak skal tilpasses landskapet og i størst mulig grad formes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter og sammenhenger blir bevart og videreført.* *Anlegg og spor etter okkupasjonstiden skal søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
11	**For kulturmiljøet Tinboden, Bjugn kirke og prestegården foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og*

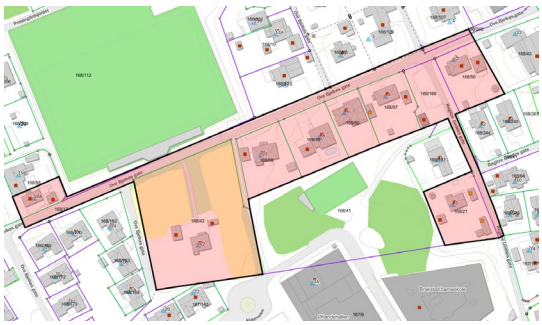
		hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form. *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
12	**For kulturmiljøet Vika på Lysøya foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
13	**For kulturmiljøet Bakeriet på Beian foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningens kulturminneverdier ved endring eller utbedring av fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader,*

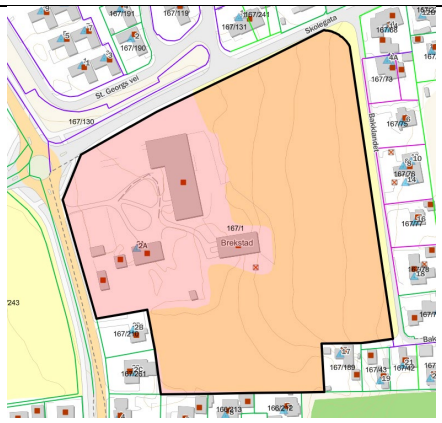
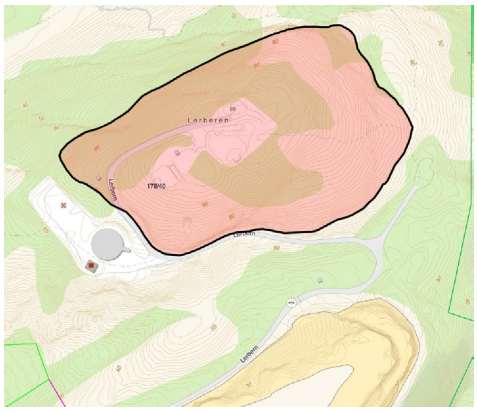
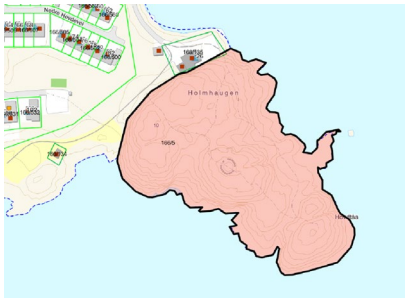
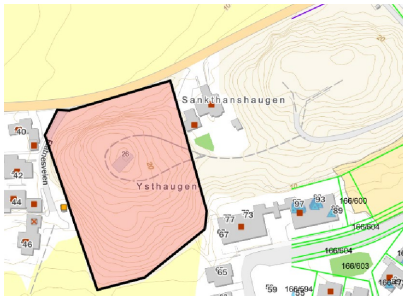
		vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres. *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges kulturmiljømyndigheten for uttalelse før vedtak fattes.*
14	**For kulturmiljøet Sjømannens gjestebok på Kommersøya og Kalvholmen foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
15	**For kulturmiljøet Naustet på Vasøya foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningens kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og*

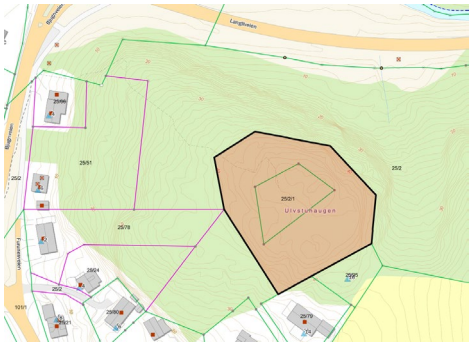
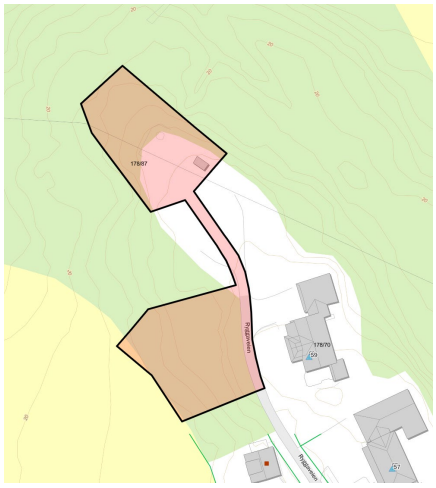
		materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres. *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges kulturmiljømyndigheten for uttalelse før vedtak fattes.*
16	**For kulturmiljøet Sorenskrivergården på Berg, Opphaug foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges kulturmiljømyndigheten for uttalelse før vedtak fattes.*
	Kulturmiljøer i Bjugn sentrum	
17	**For kulturmiljøet Botngården foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Eksisterende våningshus og det historiske parklandskapet ved huset skal bevares. Dette omfatter alle eksisterende trær i området. Store trær som går ut skal erstattes med nyplanting.* *Det skal tas hensyn til bygningens kulturminneverdier ved endring eller utbedring av fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges kulturmiljømyndigheten for uttalelse før vedtak fattes.*

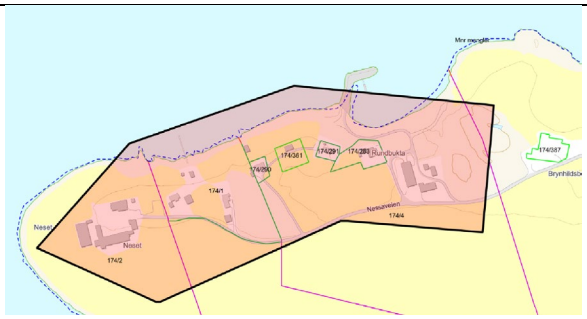
	Kulturmiljøer i Brekstad sentrum	
18	**For kulturmiljøet Viklem – Ørland kirke, prestegården og området rundt foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
19	**For kulturmiljøet Ørland meieri (Republikken) foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningens kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade.* *Nye tiltak innenfor hensynssonen skal innpasses med respekt for det bevaringsverdige bygningsmiljøet, og ta hensyn til områdets karakter og skala, herunder høyde, volum, materialbruk og estetisk uttrykk. Det samme gjelder ved hovedombygging, vesentlig fasadeendring og/eller transformasjon av Meieriets bygninger som ikke er bevaringsverdige.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges*

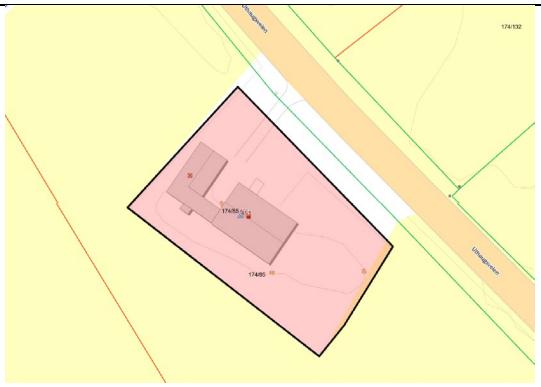
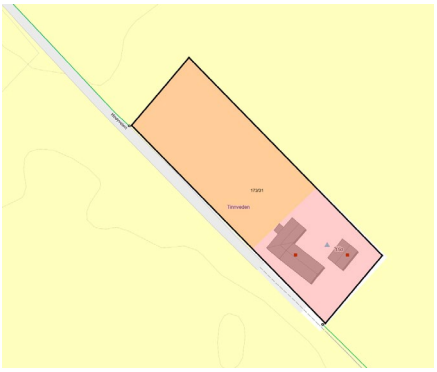
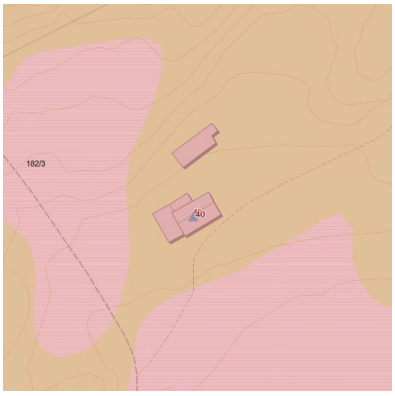
		regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.
20	**For kulturmiljøet Yrjars gate foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Innenfor hensynssonen ligger eldre bebyggelse som skal søkes bevart.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Ved søknad om tiltak innenfor hensynssonen skal det tas hensyn til det bevaringsverdige bygningsmiljøet. Det skal påses at nybygg, tilbygg og påbygg tilpasses eksisterende bebyggelse med hensyn til form, farge- og materialbruk, tak- og fasadeutforming, samt høyde.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
21	**For kulturmiljøet Vipetangen foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Verneverdig bebyggelse som er flyttet til området skal bevares.* *Innenfor hensynssonen skal det tas særlig hensyn til den verneverdige bebyggelsen.* *Ny bebyggelse skal utformes i samspill med, og bidra til å komplettere, den eldre bebyggelsen til en harmonisk helhet.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonene skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*

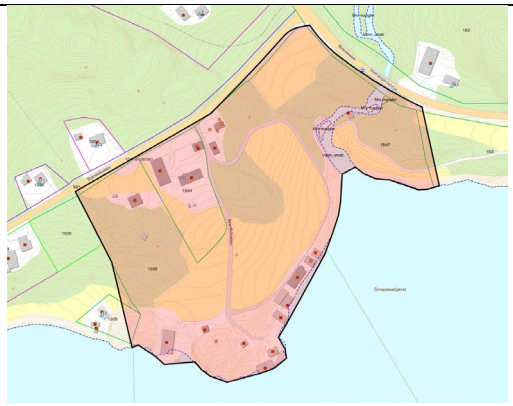
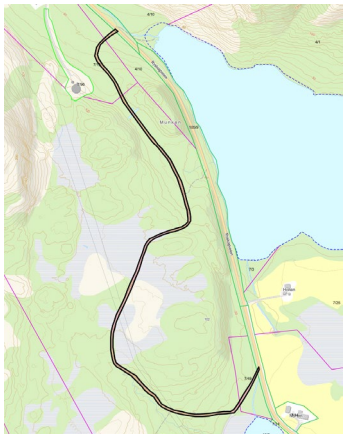
22	**For kulturmiljøet Tingvollen foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Eksisterende bebyggelsesstruktur innenfor hensynssonen skal bevares, inkludert løkkeformet adkomstvei.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
23	**For kulturmiljøet Villabebyggelsen i Ove Bjelkes gate foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
24	**For kulturmiljøet Brekstad gård foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og*

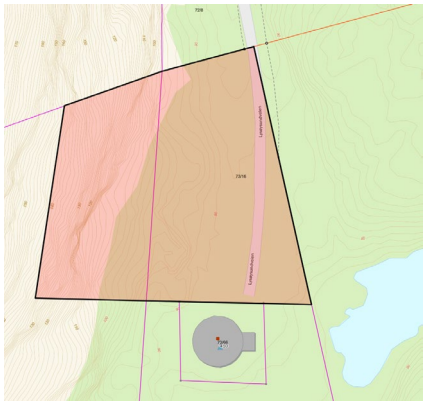
		materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres. *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
	Krigsminner	
25	**For kulturmiljøet Lerberen kommando – og sikteplass foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Innenfor hensynssonen må det ikke gjøres tiltak som kan ha uheldig innvirkning på krigsminnene eller sammenhengen mellom dem og landskapet rundt. Anlegg og spor etter okkupasjonstiden skal søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
26	**For kulturmiljøet Hovde kystbatteri foreslås en todelt hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Innenfor hensynssonen må det ikke gjøres tiltak som kan ha uheldig innvirkning på krigsminnene eller sammenhengen mellom dem og landskapet rundt. Anlegg og spor etter okkupasjonstiden skal søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*

27	**For kulturmiljøet Ulvstuhaugen, Sætergrenda, Bjugn foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Innenfor hensynssonen må det ikke gjøres tiltak som kan ha uheldig innvirkning på krigsminnene eller sammenhengen mellom dem og landskapet rundt. Anlegg og spor etter okkupasjonstiden skal søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
28	**For kulturmiljøet Brekstad tankanlegg foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Innenfor hensynssonen må det ikke gjøres tiltak som kan ha uheldig innvirkning på krigsminnene eller sammenhengen mellom dem og landskapet rundt. Anlegg og spor etter okkupasjonstiden skal søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
29	**For kulturmiljøet Kleivan – Grosser Stern og M19-bunker foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Innenfor hensynssonen må det ikke gjøres tiltak som kan ha uheldig innvirkning på krigsminnene eller sammenhengen mellom dem og landskapet rundt. Anlegg og spor etter okkupasjonstiden skal søkes bevart.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
	Kulturmiljø i rød støysone	
30	**For kulturmiljøet Strandsittermiljøet på Nesset foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle nye, større tiltak. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og*

		utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres. *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturhistoriske eller landskapsmessige verdier innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
31	**For kulturmiljøet Flatnes foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
32	**For kulturmiljøet Heimdal foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og*

		materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres. *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
	Kulturmiljø knyttet til museal virksomhet	
33	**For kulturmiljøet Husmannsplassen Tinden foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen.* *Det skal tas hensyn til bygningenes kulturminneverdier ved istandsetting av bygningskropp og/eller fasade. Ved tiltak som innebærer endring eller utbedring av fasade, skal husets takform, fasader, vinduer, dører og materialbruk opprettholdes eller tilbakeføres.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
34	**Kulturmiljøet Guriannastua inngår i foreslåtte hensynssone for Austråttlandskapet:** 	*Ligger i hensynssone for Austråttlandskapet.*
35	**For kulturmiljøet Bjugn Bygdatun Mølnargården foreslås hensynssone H570 med følgende retningslinjer:**	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak innenfor hensynssonen. Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og*

		landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres. *Verneverdige bygninger, anlegg og konstruksjoner skal bevares og hensyntas. Nye bygninger og tiltak innenfor hensynssonen bør tilpasses eksisterende bygningsmiljø, omgivelser, terreng og landskap både med hensyn til plassering, skala, volum, materialvalg, fargevalg og form.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
	Samferdselshistoriske kulturmiljø	
36	**For Ryvasshammervegen foreslås hensynssone historisk veifar H570 med følgende retningslinje:** 	*Veifaret skal i størst mulig grad bevares. Ved skogsdrift og andre tiltak skal hensyn til veifaret sikres slik at skader unngås. Veifaret bør ryddes, holdes åpent, og være tilgjengelig for ferdsel.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
37	**For Gamle Klakken bru foreslås hensynssone historisk veifar H570 med følgende retningslinje:** 	*Veifar og bru skal i størst mulig grad bevares. Ved skogsdrift og andre tiltak skal hensyn til brua sikres slik at skader unngås. Bru og veifar bør ryddes, holdes åpent, og være tilgjengelig for ferdsel.* *Søknadspliktige tiltak innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet for uttalelse før vedtak fattes.*
	Samiske kulturminner og kulturmiljø	

38	**For Finnstua foreslås hensynssone H570 bevaring av kulturmiljø med tilhørende retningslinjer:** 	*Hensynet til kulturmiljøet skal vektlegges ved alle tiltak.* *Nye tiltak bør tilpasses landskapet og utformes slik at viktige kulturhistoriske og landskapsmessige kvaliteter, strukturer og sammenhenger bevares og videreføres.* *Søknadspliktige tiltak som kan påvirke kulturmiljøverdier innenfor hensynssonen skal forelegges regional kulturmiljømyndighet og Sametinget for uttalelse før vedtak fattes.*

